

V B*L*U*D*I*Š*T*I

Josef Duben

2023

V bludišti

Josef Duben

2023

První vydání. K dostání mailem přímo od autora, tedy ode mě: dubenjsf@gmail.com. Komu se knížka líbila, má volnou ruku ji poslat dál, tedy ji mohou takto obdržet i další čtenáři, „z druhé ruky“. A ke stažení je například také na www.hoax.cz.

Tato knížka je již má šestnáctá, osmá však, která vychází pouze v této „pdf“ podobě.

V bludišti pojmů (místo předmluvy)

Když... ano, začnu spojkou podřadící když, ale ve smyslu podmiňovacím, proč také ostatně ne, však tak začíná svou asi nejznámější báseň „If“ i Rudyard Kipling: „*Když bezhlavost svým okem klidně měříš...*“ Já jsem si vypůjčil jen to když: Když se jako člověk narodíš, můžeš skočit leckam po hlavě, ale pozor, nikdy bezhlavě!

Chvíli to trvá, než začneš vnímat své okolí tak, abys dokázal rozlišovat. Poznáš mámu, tátu, sourozence, kočku, dokážeš je pojmenovat, a poměrně brzo, jen co poznáš tužku, zjistíš, že papír lze použít na různé věci. Na psaní je ještě brzo, ale i malý člověk se dokáže orientovat v zobrazeném a chápat, že to, co vidí okolo sebe, lze takovým zvláštním způsobem dostat na papír. Tužkou, štětcem. Jak jednoduché se to může zdát, než se člověk naučí lépe mluvit a psát.

Posléze se ukáže, že nestačí říci pán, ale radši upřesnit, tedy povědět či napsat, zda je velký nebo malý, vlasatý či plešatý a hlavně, je dobrý nebo zlý? Co mi to řekl? Že nemusím poslouchat maminku, babičku, tatínka? Je to pravda? Nemluvil tak podobně Had v Ráji? Když pak človíček roste, slyší různá ponaučení či moudra, jejichž význam mu nejdříve uniká, a nepovažuje je v ten moment za důležitá, zvláště když se zrovna na něčem důležitém domluvil s kamarády. Vymlouvá se, a pak je mu stydno, když na to doma slyší: Nelži! Snad až poporoste, si lépe uvědomí, co to znamená, že je třeba žít v pravdě!

Hm, to je hezké heslo, že? Když se nad tím člověk zamyslí, najednou se octne v bludišti, bludišti pojmů. Co je to pravda? Přece každý má svou pravdu. Ovšem je nutné říci, že názor či stanovisko nelze za pravdu považovat. Natož za pravdu univerzální. A existuje vůbec pravda univerzální? Pokud se nepřijme stanovisko teologické, že pravdou se rozumí Boží pravda, bylo by možné přijmout charakteristiku Václava Havla, že žít v pravdě, znamená nesloužit lži. A nesouhlasit s bezprávím. Ale to se diskuse vzdaluje od pravdy a blíží se právu. A už jsme v bludišti, tentokrát pojmů. Přijmout univerzální pravdu znamená přijmout premisu či tvrzení, že existence světa, člověka, jeho života i života zvířat má smysl. Problémem pak je, že o tom se má člověk šanci přesvědčit až po smrti. Anebo snad už v okamžiku smrti? A to už je pozdě na jakékoli nápravné konání.

Možná, že v této souvislosti by se šlo odvolat na moudrost. Moudrost je dostupná už za života, musí se ale o ni usilovat. Občas se to někomu podaří, ne že ne. Co takový král Šalamoun? Jeho Kniha Moudrosti je dokonce součástí Bible, podobně jako Kniha přísloví. Základním předpokladem je schopnost být prozíravý, to znamená dohlédnout důsledky konání, to mluvím o moudrosti lidské, ale i o Moudrosti s velkým eM. Prozíravost Šalamounova stála na způsobilosti správného úsudku v rozhodujících chvílích. Možná že takové prozíravosti se dá také říkat schopnost rozlišovat mezi dobrem a zlem.

V bludišti vůbec

Fenomén bludiště je zřejmě stejně starý jako lidstvo samo. Archetypální příběh o Labyrintu, ve kterém čeká na své oběti Mínótauros, napůl člověk a napůl zvíře, je asi jedním z prvních zaznamenaných. Mínótaura, člověka s býčí hlavou, který se narodil nevěrné královně Pasifaé, zavřel král Mínós do Labyrintu, který pro něj postavil Daidalos. A po prohrané válce s Krétou museli Athéňané krvelačného Mínótaura krmit dívkami a hochy... Dost dlouho, dokud jej nezabil Théseus, který měl s sebou naštěstí Ariadninu nit, bez její pomoci by možná cestu z bludiště nikdy nenašel.

Dávni i nedávni dobrodruzi se již mnohokrát mohli přesvědčit, že v místech, odkud je složité se dostat, může hrozit nebezpečí. Nebezpečná šelma, která nemá možnost úniku, může vetřelce zahubit a posléze třeba i sníst. A pak také, že se nemusí podařit najít cestu zpět. Jistě, spoustu cest do podzemí provází „jen“ riziko uklouznutí, znečištění trusem vyplašených netopýrů anebo uvíznutí, ale i to může mít fatální následky.

Kdo si přeje užít si bloudění bez rizika, může navštívit speciálně zbudovaná bludiště přírodní, dají se najít v leckterých zámeckých parcích, například v Loučni, a takové menší je třeba ve Valdštejnské zahradě v Praze, kde může bloudění zpestřit setkání s pávem. Nebo zamířit k Jindřichovu Hradci do Dolní Pěny. Mezi stříhanými habry se dá pěkně bloudit. Nejhůře se prý hledá cesta z bludiště u italské Villy Pisani, kousek od obce Montagnana nedaleko Verony.

Obliba bludišť trvá a může mít i podobu papírovou, kdy se hledá cesta tužkou, nebo podobu počítačových her, tam zase pomůže myš. Ve skutečném bludišti však může živá myš vzbudit naději, že zná cestu ven. Ale je to jinak, pokud se myška vůbec ukáže, zmizí pod prvním keřem. Moc nepomohou ptáci, ti nakonec i člověka mohou tak rozptýlit, že opravdu zabloudí, což se nám jednou skoro stalo, když jsme sledovali dudka ve Florencii v Parco Boboli.

A co bludiště zrcadlová, například to s křivými zrcadly v Praze na Petříně, postavené v roce 1891? Zde to je ale jen zábava, tady se opravdu zabloudit nedá, jen se trochu smát a motat mezi zrcadly, která deformují výšku i šířku pozorovatelovu. Pokud by člověk chtěl mít jistotu, že snáze trefí, mohl by se i zde inspirovat myší, ta by zde jistě cestu našla. Ale kdo by s sebou nosil myš? Leda tu počítačovou, a ta by tady opravdu nepomohla.

Budování přírodních labyrintů možná předcházela úvaha znázornit, jak je mnohdy těžké se v životě orientovat, každou chvíli je člověk na křižovatce, má se dát vpravo, vlevo, nebo jít rovně? Podle čeho se řídit, čeho se chytit? Třeba s tou nití od Ariadny se sice Théseus dostal z Labyrintu ven, ale štěstí se s princeznou nedočkal, vzala si jiného a jeho čekala další a další bloudění a dobrodružství.

Aktuálně jsou u nás takovými bludišti lesy. Kdo se drží značených cest, ten nezabloudí, ale mimo ně hrozí nebezpečí opravdového bloudění. Ne každý se dokáže v lese dobře orientovat, zejména když se soustředí na sběr hub. Jednou jsme uprostřed lesa potkali ztracenou stařenku o holi. Že prý zabloudila a chtěla poradit, kudy k silnici. Nebyla kouzelná, jen poděkovala a už pospíchala

naznačeným směrem, až se jí berlička kmitala. Možná ji čekalo ještě jedno velké dobrodružství, třeba jen najít zbytek rodiny.

Když jsme posléze z lesa vyšli my, po babičce nikde ani stopy. A co když přece jen byla trochu kouzelná? Že jsem si maně uvědomil, že když bloudí, či zabloudí, je dobré najít někoho, kdo mu poradí, či pomůže. Ale že je mnohem lepší vůbec nebloudit, nesejít z cesty, a tak se neztratit.

Měl byste se víc věnovat snění, pane Wormolde...

Takhle opáčil svému stále ustaranému příteli doktor Hasselbacher a dodal: „... *v našem století je lépe nehlédět skutečnosti tváří v tvář.*“ Je to citát z románu Grahama Greena *Náš člověk v Havaně*. Nemám v úmyslu vyprávět děj tohoto románu, který se odehrává koncem padesátých let minulého století, jen mě zaujalo, jak důležité je snění pro dejme tomu sedmnáctileté dívky či hochy, byť by to sami možná tak nenazvali. A pak pro lidi staré, jako například pro zmíněného doktora Hasselbachera v Greenově románu.

Snění může být vědomé, často jako únik před skutečností, mně například takto duch unikal do prostoru při hodině fyziky na gymnáziu. A pak snění nevědomé. To bývá podstatně dobrodružnější, protože se snící spící dostává do situací, které by jej za bdělého stavu asi těžko napadly. Například předevčírem jsem zažíval ve snu velké trauma, nemohl jsem najít vhodné kalhoty k saku. Dostali jsme lístky do divadla, a já ráno dne D zjistil, že kalhoty asi nemám, nebo je prostě nějak záhadně nemohu najít. Kalhoty jsem měl totiž uložené kdesi ve speciálním skladě kalhot, který sídlil v prostorách velkého obchodního centra, asi takového, jako je to na Smíchově.

Najdu oddělení s kalhotami, naleznu i mou tyč se speciálními přicvakávacími ramínky a na nich kalhoty. Sláva, sláva. Ovšem to jsou ale divné kalhoty! Široké, moc plandavé, jiné zas z jakési teplákoviny, že by na zimu? Na dalších, tmavě modrých a také širokých byl na levém stehně natištěný tajuplný obrazec. Tak tohle ne! Přece tu mám najatou ještě jednu skříň. Ale tu už nenalézám, za provozu se totiž úložiště oděvů stěhuje do jiného patra a já se ztrácím. V ten moment usínám hlouběji, a ulevuje se mi, že na spaní kalhoty nepotřebuji. Ano, dokážu totiž i ve spánku nacházet řešení a únik.

Možná, že právě únik je řešením. A to je smyslem snu či snění? Ale, co je hlavní, je probudit se!

Vzduch je tekutina

I do poslední řady stupňovité fyzikální učebny se ke mně doneslo konstatování paní profesorky Brzákové, že ...“vzduch je tekutina“. Trochu jsem se nad tím pozastavil, zejména když tvrdila, že je možné se o tom snadno přesvědčit, když člověk běží, nebo jede třeba na kole, jak obličejem, ale i celým tělem doslova proráží vzduch. Prostě vzduch má určitou hustotu a tudíž i hmotnost. A já si v

ten moment vzpomněl, jak mi babička říkávala, když jsem přiběhl domů, že jsem uhřátý. Být to dnes, hned bych jí řekl, že to bylo určitě jenom proto, že jsem prorážel ten tekutý vzduch.

A co ptáci? Ti se také tak „uhřejí“? Pozoroval jsem oknem učebny hrdličky, jak přeletují z protější břízy na zábradlí domu naproti. Za chvíli jsem na bříze zahlédl strakapouda, ale brzy si to houpavým letem zamířil dál, někam do parku. Vzduch je tekutina, hm... A já se už vždycky těšil, že po hodině, fyzika je poslední dopolední, zaskočíme na točenou tekutinu do Loubí, hned naproti škole.

Vzpomínám na ty školní chvíle, když pozoruji vzduch tekoucí z hřebene Brd. Vidím ho, protože je v něm rozpuštěná vodní pára, tedy mlha. Přetéká do nižší polohy. A jelikož jako správná tekutina nedokáže udržet stálý tvar, teče tam, kde je místo. Aha, tekutina. A pak si uvědomuji, že ptáci v něm se pohybující jsou podobni rybám ve vodě stojaté i ve vodě běhuté. Ani ryby se neuhřejí. Možná je to tím, že ptáci mají docela dokonalý aerodynamický tvar, který navíc dokážou díky opeření měnit, ryby zase mají tvar hydrodynamický...

Pohybovat se v tekutině, to je souzeno člověku, ptákům i pozemským živočichům, samozřejmě i rybám. V takové řidší tekutině, jako je vzduch nebo voda, to ještě jde, ale když je člověk v pěkné kaši, už je to horší. Kéž by se v ní mohl pohybovat stejně obratně jako ryba ve vodě, nebo pták ve vzduchu! Ale jemu to tak nejde, protože ona „kaše“ pro něj není přirozeným prostředím. A přitom kolik lidí je v nějaké té kaši. Jak řešit takové trable? Snad jediné si je nepřipouštět, a podobně jako fyzikové hovoří o ideálním plynu či ideální tekutině, hovořit o ideální kaši. A zde je, tedy podle mě, definice ideální kaše: *Ideální kaši rozumíme takovou kaši, ze které se dá vylézt bez zásadního ulepení, to však je možno pouze za podmínky, ano, za ideální podmínky, že je člověk schopen nebrat si zmíněné problémy ani charakter kaše příliš osobně.* Možná to znamená umět žít jako pták.

Teorie má mezery, hmota dutiny (aneb odkud a kam fouká a kdo to houká)

Jaký je rozdíl mezi mezerami a dutinami? Záleží na kontextu, že? Pokud jde o vytváření, popřípadě obhajování různých filosofických výkladů světa, je při bližším pohledu na takováto konání jasné, že všechny teorie mají své klady a zápory, a tudíž i mezery. A mezery však může mít i člověk ve vzdělání, z něhož se, podobně jako z teorií, leckdy jaksi vytrácí život a ani živí tvorové zde často nemají místo, ono i člověk často přichází zkrátka, natož zvířata.

A dutiny? To jsou fyzikálně měřitelné prostory, u nichž se dá určit objem v decimetrech či metrech krychlových, nebo v litrech, pokud jde o tekutiny, tedy plyny nebo kapaliny. A tyto prostory ve „hmotě“ lze zaplnit konkrétním obsahem, nikoli slovy. Ve studni je voda, ptačí budku osídlí pták, podobně jako dutý strom, ve stáji sídlí hospodářské zvíře, v jeskyni, domě či kostele se buď na trvalo či při jistých příležitostech vyskytují lidé.

Snad by se dalo říci, možná trochu troufale, že pro život jsou dutiny nezbytné, na rozdíl od mezer. Ovšem pro existenci dutiny je nutná hmota, tedy svět. Svět i vesmír je hmotný. Ovšem hmota sama o sobě neobživne a život nevznikne. K tomu je potřeba duch, a ten, aby mohl něčeho dosáhnout, musí vanout, a také musí mít kam. Tudíž pro něj musí být místo ve hmotě. Ano, dutiny!

V mezerách všemožných teorií může duch jen povlávat, každý přece ví, jak mezerou táhne. Zato ve hmotě, ve jsoucnu a tam připravených dutých prostorách se duch může zastavit, jako pták v dutině vykotlaného stromu nebo v člověkem nachystané budce.

Možná odtud ta záliba lidí v budování ptačích budek pro drobné i větší pěvce, ale třeba i pro sovy. Aspoň tak nějak zprostředkovaně se trochu zmocnit toho, kdo si létá kam chce a který navíc zjara tak pěkně zpívá, popřípadě houká.

Apoteóza hypotéz

Apoteóza je možná příliš silné slovo v tomto kontextu, ale nakonec třeba ne až tak. Hypotézy jsou domněnky, popřípadě nedostatečně podložené teorie, které bývají prvním nástrelem pro další zkoumání a ověřování. Ale je dobře, že jsou vyslovovány, protože nebýt hypotéz, nebylo by pokroku, a v podstatě ani poznání. Proto by měly být hypotézy přijímány v podstatě s nadšením a měly by být oslavovány a oceňovány. I když je jasné, že ne každá hypotéza si apoteózu, čili doslovně „zbožštění“, zaslouží.

Kladení otázek, tázání se po smyslu dění, po smyslu lidské existence, po tajemství života, po dění v mraveništi či úle nebo v liščí noře, to je člověku vlastní a zřejmě jej to nikdy neomrzí. Materiální popis, jak se spojují pohlavní buňky, jak fungují společenství hmyzu, rodiny lišek i lidí, to všechno je už víceméně známé. Ale kde je toho všeho počátek?

Nejbližší vysvětlení se zdá začátek první věty evangelia apoštola Jana: „Na počátku bylo Slovo.“ Dále to pak rozvádí, že to Slovo byl Bůh a že „všechno povstalo skrze ně a bez něho nepovstalo nic, co jest“. Ano, je to pohled teologický, je to náboženské vysvětlení, vědomě formulované jako poučka a nikoli jako hypotéza, ale jako ověřený fakt. Je to vlastně vysvětlení první věty První knihy Mojžíšovy, neboli Genesis, která zní: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.“ Toto vysvětlení lze přijmout anebo nepřijmout. Stejně jako jiné popisy vzniku existence viditelného světa.

Ovšem Jan začíná od prvopočátku, tedy že nejdřív byla Idea, která se pak působením jejího nositele stala skutkem. Tu ideu, neboli nápad nazývá Slovem, a vyřčené slovo, to je čin. A jakmile se už něco začalo dít, je to s poznáním snadné, lze vyslovovat hypotézy, co bylo první, zda se vznikající vesmír rozpínal z nahuštěné hmoty či energie a jak rychle, kolik je slunečních soustav, zda jsme ve vesmíru sami, a tak dále. Také se dá uvažovat o tom, jak to, že Slunce stále hoří a neshoří, popřípadě jak dlouho vydrží. Že nevydrží věčně, to dá asi zdravý rozum, a ostatně to také Jan píše, a i jinde v Bibli to také je, že všechno pomine. Dokud k tomu nedojde, lze ještě dlouho zakouřeným sklíčkem pozorovat sluneční koronu tvořenou výbuchy na slunečním povrchu, kterým se tak krásně

říká protuberance. Anebo malou kamerou nahlížet do úlu, do hnízdní dutiny strakapoudovy nebo do zmíněného liščího doupěte.

Nabízí se alternativa ke zkoumání astronomickému a filosofickému, která může vést k poznání velkých věcí. Je to hypotéza, že na základě pozorování věcí či živočichů malých, třeba včely, mravence, kočky nebo kvetoucích rostlin na louce, lze poznat věci velké. Lišku nejmenuji, tu se asi tak snadno spatřit, natož pozorovat, nepodaří. Nu a nyní tuto hypotézu ověřme!

Nejen o aerodynamickém paradoxu

Pojem paradox znamená písemné či slovní vyjádření, ve kterém čtenáře či posluchače na první pohled zaskočí určitá protichůdnost a nelogičnost, ale pak se najednou ukáže, že ona nesmyslnost byla jen zdánlivá. Například otázka: Co bylo dřív, slepice nebo vejce? Na tento manipulativní paradoxní dotaz se dá odpovědět obojím způsobem a obě odpovědi budou správné. Ale filosoficky, s podporou biologie, by se dalo říci, že se ptáci, a tudíž i slepice vyvinuli z nějakých dinosaurů, no a ti se množili vejci. Takže dřív bylo vejce. Ale není nakonec i toto poněkud krkolomné?

Klást si paradoxní otázky tohoto typu sloužilo k třibení logického myšlení již u starých Řeků a možná i ještě starších Řeků, popřípadě Kréťanů... Například Epimenidés, sám původem z Kréty, nějakých 600 let před Kristem řekl, že všichni Kréťané jsou lháři. Tomu se říká „paradox lháře“. Protože jak je to tedy doopravdy? Když je Epimenidés sám Kréťan a mluvil o Kréťanech... Říkal pravdu nebo lhal? Ve filosofii je zábavné se zamotat do různých často protichůdných tvrzení, a snažit se dokládat pravdivost toho či onoho. Když už je situace naprosto nepřehledná, je zkoumatel mnohdy blízek povzdechnutí Pontského Piláta: „Kde je pravda?“

Avšak s paradoxy je možné se potkat i ve fyzice, zde se ale ona zdánlivá nelogičnost dá změřit, popřípadě i vypočítat. Mám na mysli například paradox hydrodynamický, ve starších učebnicích fyziky zvaný „Hydrodynamické paradoxon“. Ten spočívá v tom, že v zúženém místě trubice s tekoucí kapalinou je nižší tlak. Zúženým místem kapalina totiž protéká rychleji, laicky by se dalo říci, že utíká, a proto nestačí tlačit na stěny trubice... Ha! Možná to tak i je, ale ve skutečnosti se to dá vypočítat podle Bernoulliho rovnice. Do toho se ale pouštět nebudu, jen se pokusím shrnout, jak to funguje: při dostatečně velké rychlosti proudění kapaliny může její tlak klesnout natolik, že je nižší než tlak v okolním prostředí. V takovém případě může docházet k nasávání částic okolního prostředí, a to je princip vodní vývěvy. Ano, podtlak znamená nasávání.

Nasávání znamená snahu o vyrovnání tlaků, přibývání, ubývání, a také uvolňování. Není možné v této souvislosti analogicky pohovořit také o aerodynamickém paradoxu? Určitě ano, aerodynamický paradox je obdobný tomu hydrodynamickému, a nejjednodušší důkazem je fouknout mezi dva listy papíru, které jsou kousek od sebe, a ty se přiblíží, jakoby přisají v důsledku snížení tlaku. A třeba může být důsledek aerodynamického paradoxu i jaksi tajuplně sdílitelný? Napadlo mě to právě, když mi vyskočila před klávesnici kočka a začala usilovně příst. Zrychlené proudění vzduchu jejím

„předecím“ ústrojím někde v průdušnici způsobuje kočce uvolňování energie, která posiluje a inspiruje jejího blízkého obdivovatele. Například k takovýmto úvahám.

A kdo tomuto důkazu aerodynamického paradoxu zrovna nevěří, ať si vzpomene na ten film, ve kterém je scéna, jak na jednom místě mezi výškovými budovami v zúženém místě najednou tak fouká, že to bere klobouky a zvedá sukně. A pokud by tímto místem náhodou šla čtyřnohá kočka, jistě by v důsledku tohoto jevu také přidala do kroku.

Nu, a to by ještě stál za zmínku psychodynamický paradox, ke kterému dochází při náhlém zrychlení myšlenek a nápadů. A důsledek? Dotyčný začne ztrácet soudnost, a v extrémním případě to může být provázáno i ubýváním rozumu. Potíží je, že sám na sobě to člověk moc nepozná, a toho se tedy bojím. Jistým řešením může být osoba blízká, která na nebezpečí může upozornit. A může jí být vlastní žena nebo muž anebo také pejsek, či kočka, ti to zvládnou beze slov.

Teorie míjení

Tato teorie, obdobně jako všechny ostatní, dokazuje, že funguje pouze teoreticky, a jen v lepším případě, v několika momentech, může zafungovat i prakticky, čímž může svému objeviteli poskytnout nemalé zadostiučinění. A také chuť ji zformulovat. Tady tedy je: *„Blížící se hrozbě nelze utéci, ale je možné ji nechat minout.“*

Zde je na místě kazuistika, což zní lépe než případová studie, že? Nuže, příčina která způsobí trauma, neúspěch či kolaps může být rozličná, ale vždy se dá popsat jako něco, co se blíží. A dokud je to něco vzdálené, vypadá malé a dotyčný má dojem, že to vůbec nemusí dorazit až k němu, do nebezpečné blízkosti.

Příklad: V dálce spatřená rychle se pohybující tečka je ve skutečnosti vzteklý pes. Blíží se, blíží, jazyk mu visí z huby a sliny mu odletují do stran. Co teď? Je možné čekat, ale je také možné ukročit z jeho trajektorie a vektor jeho pohybu pokračuje dále, mívá pozorovatele, a zmenšuje se, zmenšuje, až je prostě pryč. To je příklad „míjení“. Ovšem zafunguje pouze tehdy, když se vzteklý pes drží svého směru a nezláká ho noha či nohavice pozorovatele. Když nezná „teorii míjení“, ale naopak pominutě útočí. Potom ten, kdo se snaží o útok, nemusí uspět, ani když vezme nohy na ramena.

Jindy se zase ukáže, že blížící se element hrozbou není. Například může jít o blížící se mourovatou nebo strakatou kočku. Přichází se vztyčeným ocáskem, lehce mňoukne a zapře. Té pozorovatel s klidem vstoupí do cesty a vezme ji na klín.

Jiná situace nastane, kdy „to blížící se“ je hrozbou, ale pozorovatel se rozhodne nezůstat nezúčastněný, nenechá je minout, naopak se mu postaví s úmyslem zabránit mu v cestě či v chystaném zlém činu. Někdy stačí agresora aspoň zpomalit a tím přispět k jeho zneškodnění. Vždy je však třeba zvážit vlastní síly a riziko.

Existuje ještě více příkladů, které budou asi spíše nuancemi příkladů předchozích. Nicméně je ještě jeden případ, kdy nejde ani tak o čin, tj. obranu nebo přijetí, jako spíše o to, zda to, čeho se člověk stal svědkem, přijmout, či nechat jako neuchopitelné popřípadě nepochopitelné minout.

O co jde? Třeba o náhlé nazření pravdy, pochopení smyslu, kdy se ukáže, že slova na popis zažitého nějak nestačí. Snad se to dá srovnat s láskou. Ano, i tu lze minout. Pominout či propást. A co promíjet, prominout...? Kdo mi dokázal prominout předchozí lingvistické kličky a oslí můstky, bude vědět, co je to odpuštění... Ostatně asi podobně, jako to zřejmě umí pejsek, či kočka.

Mňau

*Vy, které jsem potkala, mījela, pominula,
vězte, že vám všem už jsem prominula,
že jste mi šlápli na ocas, a tahali, jémine!
To odpustím i tobě, ty malý „zlosyne“.*

Pozorování vos

Pozoruji vosy rád. Už jako kluka mě fascinovala jejich těžká polapitelnost, jak dovedou rychle měnit směr, okolo případné dobroty kmitají ze strany na stranu, aby náhle zamířily vpřed. Upadnou-li do vody, dovedou okamžitě vzlétnout, nesmočeny, jen k tomu potřebují trochu prostoru. Případně se otočí na záda, trochu se stočí do podoby loďky a chvilku i plují. Když jsem jim nabídl prst, přijaly to, no nepoděkovaly, ale nepíchly mě nikdy.

Podobně jako přírodní národy jsem empiricky zjistil, že se dá do jisté míry vycházet po dobrém i s potenciálně nebezpečnými živočichy. Jasně, ne úplně vždy. Například ale na vosách lze vyzkoušet, že jistá vstřícnost může mít efekt.

V postupujícím létě u snídaně vos přibývá a jak si s nimi efektivně poradit? Buď odpoutat jejich pozornost, nebo si vykoupit klid tím, že jim poskytnu jako úlitbu kapku medu na kraj talíře. Funguje to. A vyzkoušel jsem to i s kouskem masa při grilování. Ovšem spolustolující se mi smáli a tvrdili, že vosy ke stolu lákám. Tak tedy onu obětinu doporučuji dát někam dál, a sklenici s medem přikrýt hned po namazání chleba nebo housky.

Ostatně podobně to asi dělali naši pradávni i nedávni předkové, když si všimli, že jejich poloochočení psi či „dovolené“ myši dají pokoj před stanem či jeskyní, když jim hodí kousek potravy nikoli na krok od ohniště, ale o větší kus dál. Ba dokonce že je lepší zbytky odnést ještě dál a uchránit se tak před leckterou divokou šelmou, třeba medvědem. No a když to může fungovat s malými i většími potížisty, proč by to nefungovalo i se silnějšími a nebezpečnými sousedy, že? Má to však háček, silnější se rozdělení posléze dožadovali, pak to považovali přímo za své právo a slabší pak přemýšleli, zda si to dělení ještě mohou dovolit. Ano, s jednou vosou se člověk docela

rád podělí, ale když jich přiletí tolik, že krajíc už není vidět, nejlepší je asi utéct. Podobně to bude asi s agresivními sousedy, a to by mohlo být vysvětlením onoho stěhování národů před staletími.

A blahobyť vždycky znamená i riziko, a to se týká i přílišného sdílení, ve městech například s potkany. Ostatně již v Antice někde byl, zajisté ne všude, neúměrný blahobyť, a na neschopnost se vymanit ze závislosti na věcech upozorňovali filosofové a tvrdili, že ideálem by bylo mít svých věcí jen tolik, aby bylo možno říci: *Omnia mea mecum porto*, všechno své si nesu, čili, moci to posbírat a jít.

Hle, jaké úvahy člověka mohou napadnout při pozorování zvířat! Malých, velkých i zmíněného hmyzu. Například z popsaného soužití s vosami: Je možné se podělit, ale raději v menším měřítku, a obecně, naučit se na věcech příliš nelpět, a pozor, při pozorování vos moc nemávat rukama.

Musím ale dodat, že pro má pozorování a líčení vosí mírumilovnosti nenacházím ve svém okolí zrovna moc pochopení.

Ultimátum Velké Vosy

Toto slibuji, vyhlašuji a tvrdím:

Nekrmte nás mlékem, jen masem a strdím.

Pak nikdy nepoužijeme žihadlo,

jak by vosu něco takového napadlo?

(A první čtenářka pravila: Chacha, na vosu dám si bacha.)

Pozorování mouchy

Opravdu to není omyl, nešlo o pozorování much, ale jedné mouchy. Ono pozorovat mouchy může být chvílemi zajímavé, třeba jak si mnou první pár nožek, až to evokuje jednání lidské, ale není to zase důvod k nějakému extra potěšení, zejména, když se z lidského pohledu radostně chystají ochutnat polévku či omáčku v talíři poté, co přilétly z něčeho poněkud hnusného. Nicméně mohou existovat výjimky. Například...

Sedíme u stolu, když dcera náhle volá: „No, podívejte se, ta moucha si přinesla drobek, usedla mi s ním na prst, a jak si na něm pochutnává!“ Na rozdíl od vosy, která si kousek jídla, nejraději asi masa, odnese opodál, nejspíš do hnízda, a za chvíli se vrátí pro další.

Zato muška hnízda nemajíc, sytí se sama. Ostatně moucha sice hnízdo nemá, ale domov mít musí, ne? Jmenuje se přece moucha domácí! Domov sdílí s člověkem, i když se jí ho stále pokoušíme upřít. Síť v oknech, pozor, zavírejte dveře! Přesto nějaká čas od času vnikne dovnitř.

Venku se s mouchami člověk dokáže do jisté míry smířit, podobně jako s vosami. Jsou však mezi nimi rozdíly, jednak ve stylu života, jednak v rozmnožování. Vosy si budují zajímavá hnízda, často na pro člověka málo vhodných místech, kde do papírových buněk v papírových plástech kladou vajíčka, vylíhnuvši se larvy pak krmí, aby se z nich po čase vylíhly vosy nové. Mouchy nic nebudují, jen kladou vajíčka na místa, kde by budoucí larvičky měly co jíst, musejí si totiž před zakuklením poradit samy. A tehdy se nám to už nelíbí ani trochu. Běda, když mouchy nakladou vajíčka do syra, masa nebo jiných potravin. Ale to je asi každému známo.

Mám však podezření, že moucha kromě jiného dovede i číst. Když jsem totiž minule psal o pozorování vos, poletovala jedna moucha okolo mě a nahlížela mi přes rameno na obrazovku. Podařilo se mi ji vyhnat z okna, až když jsem měl dopsáno. A aby dokázala svou odlišnost od vos, tak si ta muška drobeček nejen neodnesla, ale naopak přinesla, aby s námi s lidmi společně poobědvala.

No, možná to je příliš antropomorfní vysvětlení, a asi dost přitažené za vlasy. Jak by ta moucha mohla číst tím svým složeným okem? Mnohem pravděpodobnější totiž bude, že moucha rozumí lidské řeči. O vosách jsme se totiž před tím doma bavili a muška nejspíš někde pozorně naslouchala.

Koneckonců na tom nesejde. Prostě s tím drobečkem důvěřivě přiletěla a hodovala...

Muší vzpomínka...

*Na jedno srpnové odpoledne
mi už vzpomínka pomalu bledne.
Tisícem složených očí vidím,
jak lítám, po něčem dobrém slídím.
Stůl, káva, koláč s ostružinami,
mohu ochutnat? Hodovat s vámi?*

Pozorování vlaštovek

Při pozorování vlaštovek a jejich příbuzných jiříček mohou přijít na mysl různé otázky. Na jaře, odkud přilétají, na podzim, kam odlétají? Jsou doma tady nebo tam? Jsou to ptáci kosmopolitní? A vůbec, lze se na jejich počínání dívat takto, z lidského hlediska? Lze. Proč by ne? Ale moc to smysl nemá. Než se ptát, je lepší je sledovat. Jak létají stále na stejná místa. Jsou tak konzervativní? A už jsem zase u lidského pohledu.

Zkusím to z ptačího. „Tak už jsme tu, zde jsme se narodili, a nyní je na nás, vyvést tady malé vlaštovičky a jiříčky a pak se zase vydat na cestu. A vy se ptáte proč? Víme od rodičů, že tady v zimě na hmyz nenarazíme.“ Možná, že si to říkají takhle.

A že si něco říkají, to je nade vši pochybnost. Tak charakteristicky švitoří, cvrlikají. Nezkušené ucho moc rozdíly nepozná, snad jen jisté vzrušení při přiletu, hladové volání ptáčat z hnízd, když se dožadují krmení, anebo pak na drátech, když už vyletěla, a rodiče je ještě stále dokrmují. Mladí ptáci se dají dobře rozpoznat, mají ještě juvenilní šat, na rozdíl od už trochu ošumělého šatu dospělých.

Ale co si povídají na večer? Když jsou ještě v hnízdech někde pod střechou, cvrlikají i za noci. Poslouchat je, to je určitě útěšnější, než sedět u blikotající obrazovky. Když jde člověk v noci po ulici, ať už ve městě či po vesnici, až ho zarazí, jak se v oknech blýská, jak se záběry střídají. Jak to musí být náročné pro zrak divákův. Jenže ten, sedě před obrazovkou či monitorem a „unesen“ dějem, to prakticky neregistruje.

Hovořím o tom s kamarádem Milošem, který má každoročně na zápraží, krytém přesahující střechou, nejméně šest až osm hnízd. A jak se mu při tom švitoření dobře pracuje, bere si sem totiž i notebook. Okouzluje je navíc ta jistota. Každé jaro vlaštovky a jiříčky přilétají a s podzimem odlétají, podobně jako jim příbuzní rorýsi a břehule, ale i další tažní ptáci.

Pozoruji vlaštovky na drátech, jejich gestikulaci, a dokonce i mimiku. Dobře se dají sledovat z nějakého vyvýšeného a skrytého místa, třeba z vikýře. Ale i tak je každý nenadálý pohyb a zvuk znejistí a frnk, už jsou pryč. To jen člověk je tak důvěřivý, nebo neprozřetelný?, že čeká, co se z toho zašustění či za harašení vyvine. A navíc je zvědavý, co kdo říká, aby mu něco neuteklo. Možná by bylo lepší nenaslouchat tolik lidem, tedy zejména některým, a více poslouchat ptáky.

Pak může vlaštovčího pozorovatele třeba i napadnout, že ptáci nebeští se nestarají o to, odkud jdou a kam směřují. Ano, to je ta stará známá filosofická otázka. Zato pro ptáky je důležitější otázka „kdy?“. Ano, to je ono, a nejen pro ptáky. Dělat věci v pravý čas...

Vlaštovka, listonoš a hýl

*Po vzoru vlaštovky listonoš s hýlem odletěli,
do tepla na konci září, a to hned po neděli.
Tam, kam mířily vlaštovky, do střední Afriky,
sotva přistáli, to horko, rozpínat knoflíky!*

.....

*Píší Par avion, listonoš a také hýl:
Je tady fajn, leč nejde tu vydržet dýl.*

Nejistota

Ráno pozoruji kosa na jeřabině. Rozhlíží se, není si jist, zda nehrozí nějaké nebezpečí. Nehrozí, tak se dá radostně do škubání a pojídání červených kuliček. Navečer sleduji mámu ježkovou se čtyřmi ježčaty. Jde první, rozhlíží se, a nejistotu ztrácí velmi brzo, když zjistí, že žádné nebezpečí nehrozí, naopak, že máme pro ně v misce něco na zub. A zase jindy pozoruji kočku, jak obezřele kráčí trávníkem, zastaví se, rozhlédne se, a pak se uvelebí na místě, kde se cítí jista. Nejlépe na dohled od

svého člověka, tedy ode mě nebo od nás, jejích lidí. Kočka volně žijící nebo cizí bývá obezřetnější a pro jistotu se drží na distanc.

Tak podobně to bude i s jinými zvířaty, nejistota jim není cizí, ale je to pouze okamžitý stav, ze kterého se zpravidla dostanou během chvilky. Nicméně, zvířata mají ráda situace přehledné, srozumitelné, a to se týká i vztahů. Ano, mají ráda jistotu. O té se pak i ráda utvrzují. Třeba pejsek tak činí, často kontroluje, zda neztratil místo ve své smečce. I kočka to dělá, i když možná nenápadněji. Zvířata volně žijící si ověřují své postavení v teritoriu či smečce například značkováním či bojem. Lidé jsou na tom podobně, i když u nich má pocit nejistoty delší trvání a mívá dalekosáhlejší důsledky.

Zdá se, že by šlo souhlasit s Kate, hrdinkou románu Jsem Angličan od Grahama Greena, která soudí, že lidi dosti zásadně utváří pocit nejistoty. Cítuji: „*Jde o to, že stále víc potřebuji senzace, aby z mysli zapudili strach ze ztráty pocitu bezpečí: z vraždy, války, finančního krachu, ba i finančního úspěchu, pokud by byl dostatečně hrozivý.*“ Platilo to už před sto lety, když Graham Green tento román psal.

Asi lze souhlasit, že pocit nejistoty společností opravdu hýbe. Když jsou zpochybněny a zpochybňovány všechny jistoty, které do té doby sloužily k odůvodnění společenských a vůbec veškerých norem lidského chování, asi nezbude než se zabývat jen věcmi hmatatelnými, popřípadě skoro hmatatelnými, nejlépe nějakými senzacemi, třeba že někde v Africe prý žije tarantule veliká jako člověk, že obří plejtvák málem utopil rybáře, nebo že krokodýli v Indii zachránili psa a že aligátoři v Americe každou chvíli někoho snědí. A tak by se dalo pokračovat.

Není to ale trochu smutné a také málo? Z pesimistických úvah mě mlčky vytrhává kočka, která opět ulehla před monitor, tedy přede mě, u svého člověka. U svého bližního. A v ten moment si vzpomenu na onen biblický dotaz: „A kdo je můj bližní?“

Módní přehlídka ve světle Měsíce

*Mé bližní v měsíčním světle září
žluté oči v černé a bílé tváři.
Nakročí, jak jí návrhář poradil,
jen ocásek ji trochu prozradil.*

Pár slov o zmatení jazyků

Proč došlo k onomu legendárnímu zmatení jazyků při stavbě Babylonské věže? Nebo vlastně jak? Prý proto, že lidé tak zpychli, že chtěli vybudovat stavbu tak vysokou, aby dosáhla až do nebe. Nebo aspoň na dohled od něj. A Hospodin je za pýchu a troufalost potrestal tím, že si najednou přestali rozumět a staveniště rozčileně opustili.

Mohlo to ale být i tak, že po týdnech a měsících velkého úsilí došla mnoha pracovníkům pošetilost takové stavby, přestali chápat, proč se staví, přestali si rozumět s architekty i políry a zvolili si jinak. Ale co? Proč? A kdy? No, sebrali se a prostě odešli domů. A pak si vůbec přestali rozumět i navzájem, po tom rozchodu se tak vzdálili, až vznikly rozličné jazyky, neboť do té doby všichni mluvili stejnou řečí. Byl to trest za pýchu?

Při pohledu na rozličná zvířata člověka maně napadne, že ta pýchu neznají (tedy asi kromě pyšného páva... i když i ten je v tom ve skutečnosti nevinně), neb si dobře rozumějí. Pes český si rozumí s německým či italským, jen jejich lidé je učí všude jinak, těmi svými „zmatenými“ jazyky: Ticho! Ruhe! Zitto! A z toho pak plynou různé zvláštnosti, například záchranným psům vycvičeným u nás se v různých zemích velí velí česky, například v Izraeli, ale i jinde. Ale zvířata mezi sebou, to je jiné dorozumívání, a týká se to nejen savců ale třeba i ptáků, i když jejich zpěv se také trochu liší podle území.

Pokud jde o člověka, bývá pýcha dodnes hlavním motivem ledajakého konání. Však i nyní se nedaleko té starověké babylónské budují věže výškou ji překonávající. Něco společného však tyto stavby mají, naftu, či její produkty. Babylonská věž byla stavěna z pálených cihel a místo malty se používal asphalt. No a dnes se pyšné budovy staví z peněz za naftu. Na jejich střeších se dá přistávat vrtulníkem, hrát tenis, či se koupat v bazénu. Co jiného tam také dělat, když tam ani ptáček nezaletí? Není nakonec lepší zůstat na zemi a uvažovat trochu skromněji?

Netoužit mít za každou cenu hlavu v oblacích... Pohlédni pak ale, člověče, kam kráčíš, a dej pozor na to, co uspatíš! Docela snadno mohou uniknout pozornosti věci malé, které mohou být zábavné, ale také mohou být dokonce i trochu nebezpečné, a ještě navíc se mohou jmenovat stejně.

Může to být třeba něco tenkého a dlouhého, a pak si ten, kdo se učil ivrit, moderní hebrejštinu, uvědomí, že se mu u nohy vrtí žížala, tedy hebrejsky šilšul, což je legračně znějící slovo, které navíc označuje i ... průjem. V obou případech je dobré nezazmatkovat a ani na tu či do toho nešlápnout.

Okno, do světa oko

V mnoha situacích je dobré vidět, a nebýt při tom viděn. Zásadní výjimkou je však provoz na silnici, tam je to zcela naopak. „Vidět a být viděn!“ To vtloukají do hlav zájemců o řidičský průkaz učitelé autoškol, jako jednu z hlavních podmínek pro to, aby se účastník provozu zachoval při životě.

Jenže nebýt viděn v životě běžném, v přírodě, umožňuje dobře a úspěšně pozorovat polní, lesní, vodní či zahradní ptactvo. A nejen to. Takže pohledy z okna, za nímž je člověk skryt...

Pohled na strom plný stehlíků.

Pohled z pokoje přímo do zvonice kostela v Clairvaux, právě se rozhoupal zvon.

Pohled na přistávající letadlo těsně nad domy, z bezpečného koridoru směrem od moře, ano, v Eilat.

Pohled zrána na racky, jak se snášejí okolo rybářů, kteří právě vytahují sítě.

Pohled na robustní příboj Atlantiku.

Pohled z okna zříceniny hradu Točnicka do lesů a na nad nimi kroužící rodinu krkavců...

Pohled z okna, ze zálohy, znamená sledovat děje bezpečně, a to bezpečí se týká jak pozorovaných, tak i pozorovatele.

Napadá mě, když se mluví o bezpečí, ale v poněkud jiných souvislostech, zda nejde především o pohodlí. Pohodlí, bezpečí, teploučko, jistoty. Tedy nejen při pozorování ptáků a jiných volně žijících zvířat. S těmito pojmy se úspěšně pracuje v marketingu i v politice. Jenže jakmile se začne člověk, jedinec či společnost zapouzdřovat a budovat opevnění, v podstatě počítá s tím, že už nemá na to vyjít z bran města a pozorovat život okolo a vzdorovat mu. Jenže pak v dohledné době přichází o všechno. Takto starí Římané skončili v Británii, když vybudovali pověstný Hadriánův val, a obdobně dopadli Francouzi s Maginotovou linií, a vlastně i my s oněmi dokonalými pevnostmi na hranicích státu. Nic neochránily, jen v češtině zbylo pěkné slovo řopík (název malé pevnůstky, jejíž jméno vzniklo ze zkratky ŘOP – Ředitelství opevňovacích prací). Ale pohodlí ani bezpečí nic z toho nezaručilo.

Ono je nakonec duši a vůbec obecně „psýše“ prospěšnější ze skrytu pozorovat, ale ne lidi, radši zvířata, jak žijí, a od nich si vzít poučení. Copak vlaštovčí rodiče, když vyvedou mladé, usednou s křídly v klíně, že už si budou jen točit mlýnek, že už mají vystaráno? A to se týká i drozda, kavky, zajíce, myši, jezevce. V podstatě je to jako v oné písničce.... „ptáčkové pějí vůkol, neb jest to jejich úkol“. Jenže kdo přesně ví, jaký je úkol člověka? Kdo si není jistý a neví, nechť pozoruje živočichy.

Ale tím nemyslím, že by se měl inspirovat jednoduchým pohledem, který zvířatům přisuzuje lidské vlastnosti, například hromadit jako sysel, prskat jako křeček, být až tak trpělivý a všechno snášet jako vůl v záprahu, anebo dřít jako kůň. Když už polidšťovat, co takhle být pilný jako včelka, hbitý jako veverka, rychlý jako gepard, elegantní jako kočka... a vesele si poskakovat jako blecha? A když už je té aktivity dost, stočit se do klubíčka a usnout jako plch.

Pojem

Co slovo, to pojem, konkrétní či abstraktní, třeba stůl, okno, kravín, noha, ruka, láska, spravedlnost. Ideální by bylo, kdyby se pojem nemusel dále upřesňovat. Ale při dalším hovoru se už často musí. Jaký stůl? Kuchyňský, operační, pitevní? Okno jednodílné, dvojdílné, kostelní? Noha lidská, od stolu, židle? Láska lidská, boží, ke zvířatům? Mám za to, že je těžké stručně a jednoznačně definovat jakýkoli pojem. Jen malé dítě, než začne pořádně mluvit, to má jednoduché, stačí mu říci „to“, popřípadě ukázat. No a ve vysokém věku se ono zjednodušování na „to“ vrací, když začnou vypadávat slova.

Tak tedy pojem... Jde o určité zobecnění slova tak, aby mu každý rozuměl a u mnoha konkrétních nebylo třeba opakovaně říkat, co je to čtverec nebo trojúhelník, stůl nebo židle. Není třeba ani

vysvětlovat pojmy jako kočka, pes, lev, pták, král, prezident, učitel, otec, matka, zloděj, vězeň. Nebo?

Ale u pojmů abstraktních, jako spravedlnost, moudrost, pravda, etika, náboženství, politika, demokracie, diktatura, už je často potřeba dovysvětlit, co kdo daným pojmem míní. Pak si ale jeden řekne, zda dar jazyka není někdy darem poněkud danajským. Pojem danajský dar připomíná trojského koně, „dar“ Řeků, neboli Danaů, obléhaným Trójanům. Ti si koně s nadšením odtáhli do města a až pozdě zjistili, že se v útrobách dřevěného koně ukrývali bojovníci, kteří pak za noci tiše vylezli a otevřeli brány obleženého města svým druhům. A tak Trója padla. A tak může padnout někdo v diskusi, nerozpozná-li v použitém pojmu faleš, nebo něco, s čím nepočítal.

Inu, používání slov a pojmů vůbec s sebou může nést různá úskalí, především má-li někdo postranní úmysly, snaží se zmanipulovat či dokonce zmást posluchače, diskutující, protivníky či veřejnost. K tomu dochází docela často, ale zejména v období před volbami. Kéž by bylo možné se v životě vždy řídit Kristovými slovy, jak je zaznamenal evangelista Matouš: „Vaše slova budiž ano, ano, ne, ne“. Proti tomu lze namítnout, že to vždycky nejde, že je nutno mít na zřeteli danou situaci a také někdy brát ohledy, a že ne vždy se všechno dá říct „na rovinu“. Ovšem toto „ano, ano, ne, ne“ by se mělo, stejně jako mnoho náboženských ale i filosofických pouček a citací, chápat v souvislostech. A že smyslem tohoto sdělení je žít a mluvit tak, aby se člověk nevykrucoval, anebo dokonce nelhal. Je to vlastně i celkem jednoduchý návod, jak předcházet trapným situacím, kdy se mnohý lhář do vlastních lží zaplete.

Ono být člověkem, nikoli zvířetem, to znamená uvědomit si a také přijmout zodpovědnost za své počínání. Po zvířatech to chtít moc nelze, byť se v některých případech či situacích může zdát, že zvíře chápe věci podobně jako člověk. Hm, například naše kočka stoprocentně. Nicméně čas od času si i já musím připustit, že to opravdu není malý človíček, ale zvířátko. A nejde jen o kočku, musím v této souvislosti zmínit například i inteligentního sousedova pejska a kamarádova koně.

No, a mám to... jak se mají lidé domluvit na pravdě, spravedlnosti, náboženství, demokracii a tak dále, když je možné se zadržnout i na tom, které zvíře člověku lépe rozumí, a zda je to kočka nebo pes či snad ten kůň? Máme tedy snad radši mlčet, mňoukat nebo vrčet? Bylo by to řešení? Ano, ano. Kdepak, ne, ne!

Myslím, tedy nevím nic?

No, něco na té úvaze bude, však kdo někdy neslyšel vtipnou otázku: „*Viš, co to znamená myslet?*“ A hned následovala odpověď: „*Houby vědět.*“ Ale ono to není jen takové rádobý vtipné poučení, viz dále.

Asi poprvé jsem si uvědomil jeho pravdivost kdysi dávno po zkoušce z porodnictví (šlo o zvířata), když profesor Rob řekl, že sice odpovídám správně, ale pak dodal: „*Jenomže vy to nevíte, vy jen*

myslíte a všechno tady vyvozujete.“ Nicméně jsem u něj slušně obstál. Takže člověk nemusí vědět všechno, však to ani nejde, ale myšlení se ve všech případech vyplácí.

A když už padla zmínka o zvířatech, jestlipak také myslí? Při pohledu například na krávu, jak přežvykuje, asi nikdo nezapochybuje. Vypadá opravdu zadumaně. U ostatních zvířat se jistě také dá říci, že se jim nějaké myšlenky hlavičkou honí. Na medvědovi se moc nepozná, co si myslí, zato na psovi už ano. Jezevce ani ježka tak často člověk nevidí, tak těžko říci. Náš zahradní ježek totiž vždycky jen funí. Já ale rád a často pozoruji kočku, jak spí, občas zachvěje vibrisy a šklubne ocáskem, to se jí asi něco zdá. Ale za bděla myslí zcela nepochybně, hned jak se probudí, mrkne na mě, co dělám a jestli myslím i já. Jenže ona nejen myslí, ona navíc také věří. A to svému člověku, tedy mně. Že jí pohladím, že je u nás vítána a také, že dostane najíst.

A co ptáci? Myslí ptáci? Kdo se podíval do oka sojce, strace anebo kavce, asi bude souhlasit, že myslí. Zrovna před pár dny jsem pozoroval kavky na Florenci, procházely se po trávníku, pak jedna vzlétla na dopravní značku a chvíli pozorovala lidské hemžení. Na co myslela, však nevím. Ale hleděla dost pobaveně.

A taky rád vzpomínám na Kačku, kterou choval pan Polák, akvarista na Smíchově, jaké ta prováděla kousky. Jé, ale teď po letech si nejsem vůbec jist, zda to byla kavka anebo straka. Myslím, myslím, a... nevím nic. Ale aspoň mohu říci s René Descartesem: *Myslím, tedy jsem* (Cogito ergo sum). Ale ani tento velký filosof netvrdil, že kdo myslí, musí vědět. Někdy stačí jen být. A to není málo, dokud totiž člověk „je“, existuje naděje...

Myslet...

*Myslet, to někdy znamená velké bolení,
leč i to je lepší, než mít rozum v koleni...*

Omezenost? Omezenost...

Když má něco meze, znamená to, že to má jisté hranice, které možná lze překonat, ale většinou jen obtížně. Leckdo je na jakékoli meze alergický, cítí se omezován kdečím, třeba i těmi hranicemi, málokdo však chápe, že nejvíc asi omezují vlastní schopnosti, a touží po neomezených možnostech. Za takovou „zemi neomezených možností“ bývaly považovány Spojené státy. Možnosti...

Nejde ale jen o možnosti, omezený může být například i prostor a čas. A to mi připomíná, co říkává moje žena, že s prostorem potíže nemá, zato s časem často. Naše kočka je na tom lépe, ta nemá problém ani s jedním. Prostor je její, jakýkoli, a navíc je jí jasné, že čas je relativní.

A co omezenost ve smyslu hlupství, občas laskavěji nazývaná mentální plachost? Kdo si dnes troufne o někom říci, že je omezenec, že nic neví, nic nechápe? Nejde o to, že my lidé nejsme stejní, a každý má talent na něco jiného, takže něco chápe, a něco moc ne. Omezeností se spíše rozumí, že

daný jedinec není schopen sebereflexe, že prostě nechápe souvislosti, a především netuší, že to nechápe. Dalo by se možná na konkrétní jedince ukázat, ale vlastně proč?

Při pohledu do zvířecí říše nejspíš o nějaké takové mentální omezenosti živočichů vůbec hovořit nelze. Ačkoli, ptal se někdo nějakého koně, papouška, šimpanze, psa nebo kočky, co si uvědomuje, co ví, co chápe a co ne? Ostatně není třeba se ptát. Stačí zvířata pozorovat: možná vědí mnohé, a zejména všechno to, co my, lidé, nevíme, či vědět nemůžeme. Ve vzácných chvílích se stane, že ono zvíře najednou mrkne, a my najednou tušíme, že ví. Já to totiž mohu potvrdit, protože to znám od naší kočky.

Omezenou možnost poznání lapidárně vyjádřil Sókratés slavnou větou: „Vím, že nic nevím.“ Aspoň se mu ten výrok přisuzuje a odpovídá i Platonovu vyjádření v Obraně Sókratově, z níž je zřejmé, že si tento velký athénský filosof uvědomoval jistou omezenost poznání. Zřejmě to tak opravdu je, čím víc toho člověk ví, tím lépe chápe, že je mnohem víc toho, co neví. Nebo ještě neví a možná ani nikdy vědět nebude.

Touha po poznání, touha vědět, chápat, poznat smysl všeho, ta provází lidstvo od věků. Avšak o logické vysvětlení, že všechno má svůj smysl, že od složitějšího se lze dobrat jednoduchého, a že to jednoduché je Jsoucno, Bytí, Věčnost, a to všechno je nekonečné, to se zdá lidské mysli příliš prosté, a založené na ochotě věřit. Inu, a jsem zase na začátku, u otázek typu, co kdo chápe, co ví, co chce vědět. A čemu se dá věřit. A ovšem také proč?

A tak se nakonec zdá, že největším problémem poznání je opravdu jistá omezenost, a to zejména ta, kterou si hledač pravdy či smyslu není s to sám si uvědomit. A klidně by mohl říci: „Nevím, že nic nevím.“

Behemót se koupal v řece

Začtl jsem se Knihy Džob... není to až úchylné, jak člověk podvědomě čte nečeská slova s anglickou výslovností? To tedy je, zvláště když v tom mém případě jde o Knihu Job. A tam jsem ke konci narazil na podivného živočicha, býložravce, kterýžto poté, co se nažere, „uléhá pod lotosem, skryt ve třtině a bahnu“.

V Bibli je zmínka o spoustě živočichů, jakpak by ne, když k životu a živobytí člověkově neodmyslitelně patří. Jsou zde zmínky o mnoha zvířatech, je tu například osel, používal jej už Abrahám, jel na něm i Ježíš, s koňmi měli zkušenost mimo jiné králové David i Šalamoun. Píše se zde též o liškách, lvech, medvědech, vrbcích, šakalech, vlčích, o kobyilkách, vyskytne se mravenec. A co žáby, zajáci? A pak zvířata, která je podle Mojžíše zapovězeno jíst, jako sovy, například sova pálená, výr, a také orel a orlosup. A vůbec všichni dravci a mrchožrouti. Na rozdíl od všech přežvýkavců, kteří jsou naopak ke kuchyňské úpravě doporučení. A to včetně jelena, daňka a také antilopy dísona. Hm, to nevím, o jakou antilopu jde. Možná to je gazela dorkas, kterou jsem viděl u Mrtvého moře, nebo je to přimorožec? No a nelze ještě zapomenout na ovečky, zejména pak v Novém zákoně, kde se asi poprvé na scéně objevují v Betlémě.

A tak by se dalo pokračovat. Třeba se lze dále dočíst také o damanovi, velbloudovi, o praseti i dudkovi a také o havranech, kteří krmili proroka Eliáše, když se ve skalách ukrýval před Achabem. A co holubice? Samozřejmě nelze zapomenout ani na hada v Ráji, jakéhosi hada obecného, ale jinde se píše i o zmiji a baziliškovi, to je takový malý ještěr.

Docela hezká mi přijde zmínka o psovi, příteli člověka. V Knize Tobáš se píše: „Také pes běžel s nimi a doprovázel je.“ A s kýmkem? No s Tobášem, když se vydával na cestu s Refáelem. Zkrátka něco bude na tom tolikrát čteném, slyšeném, anebo i zpívaném „Čtěte Bibli, tam to všechno je!“

To jsem se ale poněkud vzdálil od toho tvora behemóta, „jehož kosti jsou jako bronzové válce, jeho hnáty jako železný sochor“ ... Podle popisu se obecně usuzuje, že by to mohl být hroch, a možná i proto se hroch objevil v podobě kamenného chrliče na raně gotické poutní katedrále, dostavěné počátkem třináctého století, ve francouzském městě Laon. A není tam sám. Zdobí ji i různé tuři či pratuři a kozy.

U nás je zvířat také přehršel, nejen v literatuře, nicméně takového damana v českých, ani moravských či slezských luzích nevidět, ani hroch zde domov nemá, což je asi dobře, ale pokud jde o hýkání oslů, vytí šakalů či křivý pohled baziliška, tak i s tím se lze u nás setkat, ale spíše mezi lidmi...

Havran a kavky

Jednoho podmraceného dopoledne usedl havran na travnatý svah s výhledem na světlík metra. No, opravdu to byl havran, ale na zábradlí před Oční optikou, s výhledem na stejnou stranu, usedl ještě někdo v černém. Byl to muž, zeměměřič Josef A., v černém kabátě s kapucí. Tedy nebyl profesí zeměměřičem, ale rád to o sobě říkal, a když rázoval krajinou dlouhými kroky, tak tvrdil, že takto Zemi jaksi přeměřuje.

Josef A. pozoroval havrana, který se držel stranou, před křovíčkem pod rozložitou mladou lípou. Havran zase pozoroval hejno kavek, jež se věnovaly pro člověka poněkud komickému poskakování, klování sem či tam, a světlým okem se obezřele rozhlížely. Občas zatřepaly křídly a popolétly. Josefovi A. to připomínalo let motýla. Co to připomínalo Havranovi, lze jen tušit. I když možná, že tento podivuhodný pták byl též v podobné filosofické náladě, jako Josef A.

Mohou mít muž a pták něco společného? Tedy konkrétně tento muž, Josef A. a konkrétní havran Havran? Něco asi ano, když se jejich zájem soustředil na podobné objekty. Na kavky a na lidi. Muž poodhlédl od kavek a chvíli pozoroval zdánlivě nahodilé, pro havrana asi také komické, pobíhání lidí, kteří vycházeli z obchodního centra a z metra, popřípadě tam vstupovali, kupovali si pečivo, podávali si koláčky k ochutnání, telefonovali, telefony si navzájem dávali k uchu, či si na jejich displejích ukazovali obrázky. Josef A. stočil pohled na Havrana a zamyslel se. Co když tento bystrý pták přemýšlí o lidičkách stejně, jako já o kavkách? Kam a proč chodí, co v tom vidí? A jaký to má

smysl? Asi chápe, že jedí, to já vlastně u kavek také vnímám. Neklobají do trávy přece jen tak pro mé pobavení. A dál?

Ale co se to děje? Odshora přichází školková třída, a děti... co to mají v rukou? Aha, Josef A. poznává papírové vlaštovky. Asi je děti ve školce skládaly a teď už je vypouštějí. Nutno dodat, že pod svahem je druhá paní učitelka sbírá. A Havran? Možná vnímá, že se mluví o vlaštovkách, ale nejspíš si to nespojí s pojmem pták. Papír, i když mu řekneme vlaštovka, možná létá, padá, ale pořád je to papír. Papírový pták není ptákem skutečným. Havran je možná jistě abstrakce schopen, ale asi jen úměrně tomu, jak je krkavcovitým ptákům dáno. Anebo usoudil, že mu to za to nějaké další úvahy nestojí, zamával křídly a odletěl.

Josef A. dál pozoruje kavky a lidi. Jaké jsou možnosti či hranice poznání? Úměrné živočišnému druhu, lidskému plemeni, vzdělání, intuici, místu, okolnostem, pýše, pokoře, milosti?

Snad by mohl být inspirací verš z Poeova Havrana:

... „Pták v svém ebenovém zjevu
ponoukal mne do úsměvu“...

Snad lze, s náznakem úsměvu, dodat:

...Až světlo ztemní, přijde Host,
a toho popros o milost....

Divadlo pro neplatící diváky

Pozoruji předjarní namlouvání ptáků, vzpomínám na loňské koncerty slavíků, na razantní střet kamerunských kozlíků či na šerm jelenů, jejichž souboj si nezadá se třemi či více mušketýry. Zpěvy ptáků či souboje zvířat jsou lidskému divadlu blíže, než by se mohlo zdát.

V těchto dramatických dějích, stejně jako na divadle, nejde vždy o souboj, tedy o kontaktní boj. Soupeřící ptáci častěji zpívají, jako třeba špačci či slavíci, klapou zobáky jako čápi, nebo výhrůžně rachotí, jako tetřevi. Bažanti okolo slepiček tančí, jiní kurovití naznačují útok, houseři straší. Ale taková jespáci bojovní proti sobě vážně naletují a vyskakují do výše. A tak by se dalo pokračovat.

Savci jsou možná bojovnější, například ti rohatí nebo parohatí. Kozlíci se rozeběhnou a vrazí do sebe hlavami, jen to praští. Mají k tomu také speciálně uzpůsobené lebky, v čelní části ztlustělé a zpevněné takovou trámčinou. Šelmy kočkovité či psovitě prý spíš jen hrozí a cení zuby, aniž by došlo ke skutečným útokům, však případné poranění by pro ně bylo velkým hendikepem. I když nevím, zda to platí i pro kocoury v naší vsi. Ti se rvou, za mocného řevu, až chlupy lítají. A že by zůstali nezranění? Občas některý pěkně pajdá a ucho mu vlaje dost podivně. Prostě se rvou „jako koně“. I když, rvou se i koně?

Takže by se dalo říci, že představení se zvířecími herci jsou různých žánrů, od dramatu, přes komedii po frašku, může jít i o zpěvohru, něco je také více lyrického. Prakticky všechny žánry lidského divadla lze aplikovat na ty zvířecí, ale ano, je to jen lidské dělení.

Zvířecí představení se odehrává pro zvané diváky, kteří za jistých okolností do děje mohou vstupovat a také vstupují. To jsou samozřejmě diváci neplatící. A to se týká i náhodných diváků, kterými mohou být i lidé. Ti ovšem musejí počítat s tím, že nemusejí být vítáni. A v takovém případě se další děj odehraje ve skrytu.

Ostatně si myslím, že počátky divadla lze vystopovat u lidí, stejně jako u živočichů, zejména v tzv. svatebních rituálech. Snad by to potvrdil etnolog či kulturní antropolog nebo choreograf. Nejstarší tance všech kultur vycházejí také z oslavy lovu nebo vítězství v boji, z hrozeb konkurentům či zejména ze snah zalíbit se vyvolené, tedy z dvoření. A není nutno přemítat o zámořských domorodcích, stačí si vybavit nějaké naše domácí, české, moravské či slezské domorodce. Avšak pozor, u lidí se samičky většinou netváří, že se jich to vůbec netýká, u lidí bývají i samičky aktivní.

Jistě se dá namítnout, a leckterý teatrolog by to potvrdil, že to je trochu složitější a že v Aischylovi či Sofoklovi o nějaké analogie se zvířaty nejde. Dobrá, dobrá, a co třeba takový Shakespeare a jeho Sen noci svatojánské? Každopádně za možnost sledovat antickou či Shakespearovu i současnou tragédii i komedii je třeba zaplatit, ke sledování výjevů ze života zvířat postačí dostatek trpělivosti.

*Jaro
(aktovka)*

*Přichází zleva: Jezdec na koni.
Chocholoušovi kobližka zavoní.*

Čím složitější nástroje, tím větší riziko...

...tedy riziko vyhynutí. Ovšem lidský věk je na posouzení této teorie krátký. Mám ale spíše na mysli věk lidstva, tedy opravdu lidí jako lidí, ne nějakých praopičáků, kteří šťourali klacíkem do kdejaké díry ve snaze ulovit k obědu nějakou pramyš. Kolik let to tak dělá? Dejme tomu, deset dvacet tisíc let? Nebo jen 5 783, jak letos uvádí židovský kalendář, tedy čas od stvoření člověka? Nicméně k člověku nástroje patří, avšak zdá se, že čím složitější nástroje a stroje používá, tím reálnější se zdá riziko vyhynutí.

Možná je při této příležitosti na místě zmínit pochybenou, leč ještě nedávno téměř nenapadnutelnou teorii Bedřicha Engelse o podílu práce na polidštění opice... A také, že se člověk od zvířat odlišuje tím, že používá nástrojů. Ovšem co lidstvo pamatuje, tak všechny možné opice přece používají nástroje a tedy, alespoň podle lidských měřítek, „pracují“. Neměly by tedy být za tu dobu aspoň trochu „polidštěné“? Pochybnost takovýchto úvah je zcela zřejmá, zvíře sice dovede použít kameny na roztloukání mušlí, či klacíků na šťourání, a přesto zůstává stále zvířetem, stejně jako člověk

zůstává člověkem, i když se mnohdy chová tak, jako kdyby měl v hlavě mozek zcela hladký, bez oněch šedých buněk, jichž si tak často cenil Hercules Poirot.

Také by šlo říci, že čím jednodušší nástroje, tím větší naděje. K čemu? K uhájení života. K tomu totiž postačí vlastnit nástroje prosté a zvládat poměrně jednoduché činnosti a dovednosti. Octne-li se člověk bez prostředků v nehostinném prostředí, ukáže se, že to může docela dobře zvládnout jen s nožem, provázkem a pár dřívky.

S různými nástroji pracují příslušníci různých živočišných druhů, ptáci, i savci. Dokonce i takové prase visajanské. V Pařížské zoologické zahradě si všimli, že jedna tamní bachyně si vyhrabává jakési nory a používá k tomu placaté dřívko místo lopatky. A přitom je toto prase z Filipínských ostrovů, přesněji Visajanských, považováno za jeden z nejprimitivnějších druhů rodu Prase (*Sus*). Jen jestli to lidské zařazování a třídění všeho možného není samo poněkud primitivní a pochybené. Jestli nakonec nebude pravdě blíže řazení zvířat podle pohádkových měřítek, jako třeba: chytrá kmotra liška, rozumné prasátko, učenlivý papoušek, mluvící a věrný kůň, lstivý had, moudrá sova, pracovití mravenci a tak dále.

No, a vlastně až nyní se mi objasnila jedna záhada. Loni v říjnu jsem v Zoo Děčín, hned naproti pavilonu tapíra jihoamerického (*Keine Fütterung bitte!*), ve výběhu marně hledal prasata visajanská. Výběh ve stráni, celkem přehledný, ale prasata nikde, jen všude plno klacíků. Až teď mi došlo, že se asi zahrabala! Takže jak se zdá, prasata visajanská se polní lopatkou zřejmě nezahrabávají jenom v Paříži.

Takže chvála jednodušším prostým nástrojům! Dají se používat kdykoli, kdekoli a hlavně potichu. A čím dál tím víc se mi jeví, že čím složitější nástroje my lidé používáme, tím větší hrozí riziko chyb a poruch. Ale na vyhynutí to zatím nevypadá.

V předjaří

I visajanské prase zjara začne zpívat.

Nevěříš? Tak tiše, budeme se dívat.

Nic? Zahrabalo se, přilož ucho k zemi.

Slyším, zpívá: Chro, chro, zima je mi...

O kostlivci ve skříni a v muzeu

Jedna holčička má babičku, a ta má kostlivce ve skříni. A holčička to prozradila. Před rodinným kamarádem policistou, který pracoval na kriminálce... Jé, ten sebou trhnul! Dědeček jí pak vysvětlil, co na tom policistu mohlo zaujmout. I když... šlo jen o takového docela malého kostlivce, sotva stopadesáticentimetrového. A je to vlastně taková plastová skládačka, na níž je možné demonstrovat, jak vypadá hrudní koš, kostra nohy, ruky, pánev, lebka. Sedmiletou holčičku to moc zajímalo.

Vůbec se nedivím, mě kostry, a lebky zejména, také vždycky zajímaly. Právě asi ze stejného důvodu, také jsem chtěl vidět, co je pod povrchem, a jak celé tělo funguje. Asi to všechno odstartoval otec, který mě vzal do Národního muzea podívat se kostru velryby. Přes dvaadvacet metrů dlouhý plejtvák myšok, to byl pro mě skoro šok. Jéje, tak veliká kostra, a tu v sobě má ta nádherná a elegantní velryba, vlastně žádná ryba, ale savec, který se tváří jako ryba. Ani jsem nezaregistroval, že z kostí stále odkapával tuk, toho jsem si všiml až po letech, když jsem ji ukazoval vlastním dětem.

Další setkání, tentokrát s lidskými pozůstatky, mě čekalo po letech v kostnici v Sedlci u Kutné Hory. Dva dojmy: Co po člověku či zvířeti zůstane, jen ta kostra, která se nakonec také v prach obrátí? Anebo třeba také nějaká vzpomínka? Ano, o kostrách lze uvažovat z mnoha hledisek. O pomíjejícínosti života, o tom, co se skrývá pod povrchem, anebo o tom, jaké mají kostry shodné nebo podobné znaky, a přitom jsou vždy trochu jiné. Například kostra přední končetiny ptáků, savců a vůbec obratlovců, a co je z toho možné vyvodit. Řada vědců nadšeně tvrdí, že lze vysledovat vývoj, jak se všechno měnilo od jednoduššího ke složitějšímu, že se z ryb vyvinuli plazi, z těch ptáci a pak snad savci, a zase to mohlo jít zpět právě k takovému plejtvákovi myšokovi.

Ostatně i expozice v Národním muzeu se jmenuje Zázraky evoluce... ovšem adorace tohoto bezduchého vývoje od jednoduššího ke složitějšímu a zase zpět, to je teorie, která má za cíl popřít Plán a Úmysl. Možná právě na základě pozorování lebek a koster rukou či nohou by bylo možné uvažovat opačně, právě od složitějšího k jednoduššímu! A pozastavit se nad tím, proč právě velryby mají tak obrovské čelisti na požívání tak malých věcí, ano, ale ve velkém množství... A zase třeba nad tím, že takový gepard má tlamu malou, a přitom svou téměř stejně vážící kořist musí nejdříve rozporcovat...

Není to nakonec všechno jen kvůli kráse a eleganci, kterou oplývá, ba až překypuje velryba, a určitě i ta, která je nyní v Národním muzeu... Gepard je elegantní zase jinak, tělo s důrazem na aerodynamiku běhá po suchu. U ryb i velryb je zase důležitá hydrodynamika. V obou případech snad opravdu převládá krása a elegance, podobně jako i u ptáků.

A nejsou nakonec takováto kritéria pro posuzování zvířat živých, či jejich pozůstatků, zábavnější, než rozjímání o tom, jak se z nějaké pralesní skoromyši vyvinul po milionech letech letech kůň?

Trpělivost

Začnu otázkou: Jakou základní vlastnost má mít pacient? A máme to, no přece trpělivost. Slyším už ale postesknutí, zda může mít trpělivost nějaký účinek. A pokud ano, tak jaký? Latinsky je trpělivost patientia, pro ty, kdo ve škole neměli latinu, se to čte „paciencia“. Jenže to neznamená jen trpělivost, ale také snášenlivost a vytrvalost, to všechno vlastně pod pojem trpělivost patří, záleží na kontextu. Ano, s pacientem to má hodně společného...

Pacientem se obecně myslí nemocný, člověk který sedí v čekárně u lékaře, nebo spočívá na nemocničním lůžku. Tak ten nepochybně musí být trpělivý, i když leckdy bojuje s touhou ode všeho utéct. Nakonec zvítězí ona trpělivost, tady spíše ochota podřídit se a posečkat, a pacient se v mnoha případech dočká přijetí, vyléčení, uzdravení. Ano, samozřejmě ne vždy. V každém případě se ale nějakého efektu dočká.

Jenže o trpělivosti se dá hovořit i tehdy, je-li člověk zdravý, ale musí čekat třeba na úřadě, ve frontě u benzínové pumpy, na výsledky přijímacího řízení, anebo v restauraci, než mu přinesou objednanou dobrotu. Mnohdy si to žádá značné trpělivosti. Zvláště pak čekání provázené nudou. Ale té se dá vyhnout. Kolik lidí se nikam nevypraví bez knihy či časopisu. A když nedrží papír, čtou ve čtečkách či na mobilech. Pak to všechno utíká úplně jinak a člověk svou trpělivost marně nevyčerpává. Však ona se mu jednou bude hodit.

A tu mě napadá, jak je tomu u zvířat? Jsou trpělivé? Jak kdy. Třeba šelmy, které číhají na kořist, ty tedy určitě jsou velmi trpělivé. Kočky dovedou sedět u myších děr pěknou dobu. U šelem, které si kořist vyhlédnou, a pak ji štvou, lze hovořit spíše o vytrvalosti. Ovšem šelmy žijící a lovící ve smečce musejí na trpělivost zapomenout, jakmile smečka potravu získá, nechce to váhat, kdo sousto urve, ten ho má.

A co zvířata domácí, která žijí s člověkem? Třeba takový pes. Dá se vycvičit tak, že přistoupí k misce, až když je mu to dovoleno, ale ne každému páníčkovi se to podaří. Navíc nejde o trpělivost, ale o výsledek výcviku. Většinou se pejsek o jídlo vehementně hlásí. A stejně tak nevykazuje příliš trpělivosti, když zatouží jít na procházku. A kočka? Ta přijde k mističce a sedí a sedí. Opravdu trpělivě. Ovšem tak významně, že její člověk jí honem běží vyhovět. Pravda, někdy mňoukne, nebo kývne hlavou. Ovšem takto trpělivá je například naše kočka zvyklá na lidskou péči. Zato kocour od sousedů se domáhá granulek mocným mňoukáním a ducáním do kolen. Je to obr. A možná že obři trpělivost neznají.

Tak ale teď nevím, zda jde vyvodit nějaký jednoznačný závěr. Možná jedině ten, že i na základě vlastních pozorování, například mé adorované kočky, lze říci, že trpělivost má své meze.

Vděčnost

Téměř vždy, když si lehnu, přijde s tichounkým mňouknutím kočka, podívá se mi do očí, mrkneme na sebe a poté se mi natáhne po boku. Častokrát v tu chvíli vezmu do ruky telefon, abych se ještě podíval, zda někdo nepíše, nebo není-li něco urgentního, a častokrát, zrovna jako včera, kočka zavrní a lehounce mi olízne ruku. Kdo má doma pejska nebo třeba fretku, asi se s tím také setkává. Je to láska, je to vděčnost? No, láska a vděčnost jsou lidské pojmy, ale někdy se nelze ubránit porovnávání, jak jedná zvíře a jak člověk.

Tedy, jak které zvíře a jak který člověk. Ne často, ale už jsem slyšel výrok: „*Proč mám bejt někomu vděčný? Děkuju nechci!*“ Že by to ilustrovalo známé rčení, že nevďek světem vládne? Snad

ne. Spíš to je projev okamžitého pocitu zklamání a frustrace z toho, že dosud všechno běželo jako po másle, a najednou se to zadrhlo. „*Přece jen díky mému úsilí a schopnostem to dosud šlo, ne?*“, řekne ten zklamaný. Nejspíš není schopen ani ochoten pohlédnout zpět a uvědomit si, že by bylo za co být vděčný. A teď pomínou komu.

Možná, že to je vážně jedna z významných lidských vlastností, přehnaně si věřit, jen svým schopnostem, mít velké sny a těm pak obětovat mnohé. V tomto uvažování utvrzují filmy a knihy o úspěšných selfmademanech. Ano, jistě se dá dosáhnout úspěchu vlastními silami a pílí, o těch úspěšných se to ví, ale o těch, kteří obdobně pilně a usilovně pracovali, aniž uspěli, o těch se většinou nemluví, tedy neví. Možná by šlo zmínit další rčení, zdá se, že poněkud pozapomenuté, že marné je lidské namáhání bez božího požehnání...

Ano, dar rozumu umožňuje z viděného či zažitého vyvodit mnohdy dosti protichůdná resumé a teorie. Skoro by šlo říci, že trochu omezený rozum, například jako mají zvířata, by nemusel být na škodu. Ovšem možnost poznání a svobodné volby s tím, že to má nějaké následky a důsledky, a také smysl, to je přece to, co člověka činí člověkem.

Takové zvíře, a je to stejné, ať jde o vlaštovku, orla bělohlavého, rypouše sloního, ale třeba i domácí kočku či psa nebo jiné zvíře, o nějaké vděčnosti neuvažuje. Okolnosti či podmínky jsou dané, a podle nich se chovají. Nebo jsou, řečeno lidskou řečí, vděčná vůbec za existenci? Že jsou věci, jak mají být? Třeba právě doma. A venku? Přichází jaro, rodí se mláďata, rostou v létě, na podzim se více jí, aby se přežila zima a po ní je tu zase jaro. Podmínky se také mohou měnit, takže se podle toho stěhují. Je to jistá obdoba svobodné vůle, kterou má člověk? Možná. A to se může týkat i zvířat domácích, kolik koček se odstěhuje k jiným pánům, třeba jen přes ulici, nebo pejsků, kteří se někdy raději stanou svobodnými „pouličníky“.

Přijmout realitu a moc planě nefantazírovat a necítit se ublíženě, to je možná už první krůček k vděčnosti. Vděčnosti za to, co je, a pak k vděčnosti za to co, bylo, co jsem si, přiznám se, ani tak moc nezasloužil.

Věrnost....

Věrnost lze považovat za ctnost, na tom je možné se shodnout, že? Je to opak nevěrnosti, věrolomnosti, zrady. Ano, sám pojem věrnost souvisí s důvěrou a vírou. Důvěra znamená ochotu spolehnout se na druhého, z náboženského hlediska na věrnost Boží, čehož podmínkou je víra v něj. A pokud by člověk člověku nevěřil, bylo by ohroženo vůbec celé lidské společenství, svazky přátelské či manželské, ale i vztahy mezi státy.

Stejně jako na každý pojem lze nazírat i na věrnost, víru či důvěru z mnoha hledisek. Nabízím pohled autora žalmu číslo 85 (biblická Kniha žalmů – Sefer tehilim): „Milosrdenství a věrnost se potkají, spravedlnost a pokoj se políbí.“ To je samozřejmě zbožné přání pro svět pozemský, anebo konstatování, jak to bude... Jednou.

Zatím nezbude, než v běžném životě o důvěru a věrnost usilovat a případného věrného přítele, přítelkyně, ženy, muže, kočky či papouška si považovat. A co teprve psa, neříká se mu marně přítel nejvěrnější?

Věrnost při pohledu na kočku vypadá takto: říká se o ní, že je věrná domu, místu, zdá se, že i svým lidem, ale dovede se odstěhovat a najít si nové místo a nové lidi. Vyplývá to jistě hodně z toho, že kočka je individualistka, i když je do velké míry společenská. Ostatně jako člověk. A co ten pes? O tom se tvrdí, že je věrný člověku a navíc je schopný empatie. Něco na tom jistě bude, a zřejmě to vyplývá z jeho nastavení. Je to zvíře smečkové, což má však i své stinné stránky, když si jeho lidé často nedokážou přecíst jeho chování. Každý pes se přece snaží otestovat si každého tvora, ať už blízkého, či jen návštěvu, aby se ujistil, jaké místo ve smečce mu přísluší, anebo zda není pro smečku nebezpečný. Ovšem projevy této poznávací a testovací aktivity mohou být příchozím proti mysli, zvláště když se projevují skákáním a oblizováním. Majitelé pak nevídané chování věrného přítele omluvně vysvětlují, že mají psa „vítacího“, který si „chce jenom hrát“ a „nikomu nic neudělá“, tedy kromě jistého znečištění a podrážání oděvu... Nechce se jim ani věřit, že by to někomu mohlo být proti mysli. Však většinou ani nevěří, že pes se k nim takto nechová z lásky, ale proto, že se ujišťuje o svém vyšším postavení ve smečce.

Ach ano, ti lidé. Jsou věrní i nevěrní, důvěřiví i nedůvěřiví, ale hlavně nenapravitelní... ať už optimisté či pesimisté. Lze doplnit další pozitivní i negativní vlastnosti. Prostě člověk je člověk, který na jednu stranu kritizuje věrného majitele věrného pejska, a přitom doma doma dokáže být kočičím věrným podríženým. Ovšem to je doma, a tam to nikdo nevidí.

Dost možná je hodně moudrého v biblické úvaze, že k věrnosti patří i milosrdenství. To je silné slovo, těžká úloha, snad přijatelnější je v takové mírnější podobě, jako je schopnost a ochota pochopit. A nesoudit. To znamená méně kritizovat a snažit se lépe porozumět chování věrných, a někdy i kapku méně věrných přátel, a to jak dvounohých, tak i čtyřnohých.

Jak zkamenět v Brdech?

Na tuto otázku odpovídá Václav Chvále z vísky Břešín na kraji Brd lapidárně: „Stačilo by se narodit před pěti sty miliony let, a mít trochu štěstí.“ Nemá však na mysli člověka, ale podivného pračlenovce, jehož vznik a vývoj vůbec není jasný, jen se ví, že zde na dně dávného moře žil, a ten, který měl opravdu štěstí a zapadl po smrti do bahna na dně, posléze zkameněl. Václav hovoří o trilobitovi, a zřejmě o tom se šišatou, téměř elipsovitou hlavou, který se podle ní i tak hezky jmenuje, *Ellipsocephalus hofi*.

Oblíbil si ho jednak proto, že je zde v okolí Jinců nejhojnější, a druhak i proto, že sám má trochu šišatou hlavu, což vyniklo zejména s přibývajícimi léty. Václav se zde v kraji nenarodil, ale byl zde v nedalekých kasárnách na vojně a propadl sběru zkamenělin, podobně jako někteří další vojáci základní vojenské služby. Na rozdíl od těch, kteří si nálezy lakovali a připevňovali na vyleštěné

kousky dřeva jako suvenýry, si založil skutečnou sbírku, ve které má i několik celých nepoškozených exemplářů.

Václav Chvále se však do Brd nepřistěhoval z moravskoslezského Trince kvůli trilobitům, i když by se to na první pohled mohlo zdát, ale proto, že si zde našel nevěstu. No a spojitost s trilobity a Trincem, číslovku tři, mu „objevila“ se smíchem jednoho dne právě jeho žena, když se vrátila z porodnice s prvním dítětem, holčičkou, tedy třetím členem rodiny. A tři nakonec zůstali.

Dnes sedíme s Václavem před chalupou a díváme se, jak se v nízkém slunci rozzářila hora Plešivec. Najednou před nás usedne do jetelíčku bílá holubička, zobne sem, zobne tam a důvěřivě si nás prohlíží. Václav se zamyslí: „Stejně je ten trojkový princip v přírodě zvláštní. Jasně, mohli bychom mluvit například o dvojkové soustavě, šestkové, o osmičkové, nebo desítkové, ale mně přijde, že trojková je taková základní. Třeba i ten jetelíček, samé trojlístky, čtyřlístek aby pohledal. A nezačalo to právě u těch trilobitů? Vždyť je to členovec skládající se ze tří částí, jakýchsi laloků, proto se tak i jmenuje. Možná byl na úsvitu stvoření jeden z prvních? Co řekneš? Jeden ze tří částí? A také se říká na počátku závodu jedna, dva, tři! A je odstartováno. Ale musím dodat, že můj Trinec nemá s trojkou nic společného, prý to je od třtiny.“

Na otázku, zda ještě chodí na trilobity, Václav zavrtí hlavou, že už ne, dnes jsou za to docela masné pokuty. Pak mi znovu ukazuje svou sbírku. Jsou to pěkné kousky, i když pár jich už daroval do muzea. Najednou zmlkne a zasní se. Copak?

„Tak si říkám, jak to zařídit, abych tady v Brdech také tak pěkně zkameněl, tedy až zemřu...“

(Jména a místopisné názvy jsou víceméně pozměněny.)

Ve stínu obrů

Malí jedinci, ať už to je člověk, malý kůň, pes či kočka, husa anebo kachna, popřípadě želva, ti všichni vrhají v šikmém světle tak velikánský stín, že to až vypadá, jako by šlo o stíny obrů. Je to však jen klam a mam. Malí zůstali malými. Ale obři opravdu existují, i když v současné době je jich možná méně než v minulosti.

Lidí přes dva metry se nakonec najde docela dost, pomalu v každé dlouhé ulici se jeden takový vyskytuje. Nicméně hanácký obr Josef Drásal, vysoký 2 metry a 42 centimetry, má pořád náskok i před dnešními velikány. V polovině devatenáctého století musel mít tento obr jistě ještě větší respekt, než by měl dnes.

Ale obři žili prokazatelně i dříve, byť ti opravdoví, ti hodně přes dva metry, byli zřejmě spíš výjimkou, jako třeba biblický Goliáš, který měl mít přes tři metry, popřípadě Samson. O obrech se zmiňují také zdroje ze starého Egypta, či Indie. Obdiv k velikánům je pochopitelný, ale je třeba jej brát s rezervou, velikost totiž není všechno, jak se ukazuje na osudu Goliášově, kterého přemohl

malý David prakem. Ale největším nepřítelem obrů je snad spánek. Obr Samson ztratil svou obří sílu, když mu ve spánku lstivě ostříhala vlasy Dalila. A velkému vojevůdci Sísérovi ve spánku přitloukla hlavu k zemi stanovým kolíkem zase starozákonní Jael.

Lidští obři jsou víceméně historičtí a doložení, například zmíněný Josef Drásal a další, a podobně je tomu i se zvířaty, asi s výjimkou bájného ptáka Noha. Ale zřejmě existovali pradávno i malí lidičkové, soudě podle dvacetileté třicetkilové Lucy, jejíž pozůstatky našel Donald Johanson v roce 1974 v Etiopii. Žila prý asi před třemi miliony let. Měřila jen málo přes metr. Jméno dostala podle písně od Beatles Lucy in the Sky with Diamonds. Nu, a co když nakonec tato Lucy patřila k prapratetám dnešních Pygmejů?

Nějak se poměřovat, nebo lépe řečeno měřit síly, to je u živočichů věc zcela přirozená, zejména v období říje, tedy boje o samičky. Pověstné jsou souboje muflonů, jelenů, kozlů, kohoutů, tetřevů, ale i hmyzu. Kdo viděl aspoň fotku, jak spolu zápolí dva roháči, to může potvrdit.

U lidí je tomu nejinak, poměřování se netýká jen výšky a obratnosti, ale i dalších schopností, a začíná to, podobně jako u živočichů, zhruba v době dospívání. Zdá se, že poněkud primitivní důraz na velikost, výšku, může fungovat, ale rozhodně ne vždy. Stačí si připomenout Davida, Napoleona či admirála Nelsona, ale na druhou stranu třeba i velké darebáky, a sem si lze doplnit ty nedávné či leckteré současné. Takže když se mluví o lidském velikánovi, či obrovi, na to skládací či navíjecí metr použít nelze. A napověděl by něco stín? Možná proto velcí darebáci opravdu dovedli donutit i celé národy žít v pochmurné temnotě.

Jenže když odhlédneme od výšky tělesné, jak měřit velikost intelektu, jak poznat duševního velikána? Hm, asi je nejlepší soudit až s jistým časovým odstupem. A kdo se nechce spoléhat na soud dějin, nebo na něj čekat, může to zkusit třeba podle návodu Cyrana z Bergeracu: Velký nos velkého ducha značí! Hm... jen aby to pak nevyhrál slon těsně před tapírem.

Aktualizovat a vyhnout...

Ne, to není přesná citace otázky, která se čas od času objevuje na monitoru počítače při vypínání. Tam se přece nabízí: „Aktualizovat a vypnout“ nebo „Aktualizovat a restartovat“, popřípadě rovnou „Vypnout“. Netoužím dnes po ničem tolik, jako po vypnutí a po možnosti jít si ještě chvíli povídat se ženou nebo s kočkou. Ale s ohledem na ráno volím jednu z nabídek aktualizace.

Přemýšlím, jak dlouho by počítač fungoval bez aktualizace. Jak dlouho by fungovala lidská společnost bez aktualizace, bez učení, bez nějakého vývoje? A co když se dospěje do momentu, kdy už se to zastaralé aktualizovat ani nedá, je pak třeba přikročit k restartu? A začít znova. S počítačem to je snadné. A při pohledu na společnost a do dějin se spíš zdá, že když už nebylo možné civilizace dál aktualizovat, tak zanikaly. A začínalo se znova, a často jinde. O kus dále.

Možná lze obdobné procesy sledovat na rozvoji a zániku živočišných druhů. Ty druhy, které neobstojí v měnících se podmínkách a nedokážou se aktualizovat, tedy přizpůsobovat se, vyhynou. V současnosti k tomu dochází zřejmě proto, že vývoj veškerého lidského konání příliš akceleruje, takže se mu zvířata, a to jak obratlovci, tak hmyz nebo všelijací plži a mlži přizpůsobovat nestačí. Jen nemnohá zvířata se stíhají aktualizovat, a někdy i restartovat.

Ukázkovým příkladem jsou podle mě hlodavci, to jest myši, hraboši, potkani. Ale nutno přiznat, že je to především díky člověku, jaké ten jim vytvořil podmínky! To tu nikdy nebylo, taková obrovská pole zbavená predátorů, tolik potrubí pod městem, dost vody i tepla, a plno dobrot. No a v příkrém protikladu s touto nežádoucí prosperitou je úbytek a hynutí hmyzu a ptáků v lánech bez konce. Ale asi jedním z prvních ptáků, který vyhynul, byl patrně blboun nejapný, chudák, který byl obdařen takto zesměšňujícím jménem jen proto, že byl k člověku přespříliš důvěřivý. Posléze, snad z pozdní útlocitnosti, dostal jméno dronte mauricijský, ale jako mnozí přejmenovaní se toho hanlivého původního jména nezbavil, ani když vyhynul.

Snad ale není vše ztraceno! Zdá se, že člověk přece jen ze živočichů vydrží nejvíce, jak strádání fyzické, tak duševní, a i ten blahobyť, i když ten, zdá se snáší nejhůře. S dopady blahobytu se společnost přetěžko vyrovnává.

Nicméně zatím se lze pořád těšit na malý restart. Myslím na takový ten „obyčejný“, bez nutnosti aktualizace, na úplně nenápadný „Režim spánku“. Takže není třeba hned vypínat, stačí sladce usnout... A ráno? Začít znova. A s tím vyhynutím to snad nebude tak žhavé, nebo aspoň ne tak rychlé... Nebo?

La Semplicita

*Být jen tak starý, a třeba i plešatý,
hlavně že čas už tak nešlape na paty.
Ráno se probudit a volat, volat:
Já nechci, nechci aktualizovat!*

Radost

Přiletěli rorýsi. Letos o čtrnáct dní později, ostatně i vlaštovky a jiřičky se letos zpozdíly. Jaká je radost sledovat konečně jejich křivolaký obratný let a zaslechnout jejich charakteristický pokřik.

Zatoužil jsem zhlédnout, jak rorýsi hnízdí, a Katka, která se stará o věžní hodiny, mi nabídla, že bych to mohl na věži zkusit. Domluvili jsme se na pondělní ráno, to často chodívá hodiny natahovat. I když ne pokaždé, tyhle věžní hodiny mají legrační cyklus, 36 hodin.

Rovnou uvedu, že naděje se nenaplnila, rorýsy na hnízdech ukrytých někde za pozednicí jsme nespatriili. A blíž jsme jít nechtěli, abychom je náhodou nevyplašili. A také jsme si navíc uvědomili, že na nějaké jediné možné přiblížení ani nemáme, na rozdíl od nich, křídla.

Ale přece jen ten výstup do věže za to stál. Katka mi při loučení totiž pověděla okřídlený příběh. Jak šla jedno jarní ráno opět k hodinám: „Už zdálky slyším takový vzrušený křik, rorýsi ze své obvyklé výšky přilétají skoro až k zemi. Až mi došlo proč. Z vysoké trávy u kostelní zdi se totiž ozývalo takové zvláštní pištění. Aha! To se jednomu z rorýsů, tedy z těch mladých, zřejmě nepovedl manévr a zapadl do trávy. A jak známo, rorýs nedokáže vzlétnout ze země, ledaže by se snad vyškrábal na nějaký kámen, ale ve vysoké trávě byl bez šance. Tak jsem ho chytila a vyhodila do vzduchu. Mávnul křídly a frr, byl fuč. Ale co je to za křik? S přicházejícím panem farářem jsme obrátili oči vzhůru. Okolo věže obrovskou rychlostí kroužilo hejno rorýsů. A zase křičeli, ale jinak! 'A pak někdo řekne, že zvířata neznají radost.' lakonicky pravil pan farář.“

Cestou od kostela jsem pro útěchu chvíli pozoroval jiříčky, jak si staví hnízda, už léta stále na stejném rohovém domě, a ty mi, na rozdíl od rorýsů, pěkně před objektivem zapózovaly. Bylo jich tolik, že nebyl takový problém udělat povedený snímek... Radost.

Odpověď z nejvyšších míst na žádost:

*Už máme těch proseb a rad dost.
Žijte, a mějte ze života radost!*

Jak přizabít čas

Každý text, každý příběh, povídka, knížka či film, ale i život, probíhá v čase, a ten je omezený. Pozná se to tak, že děj má nějaký konec. Pravda, někdy autor nechá konec otevřený, a každý pak má možnost si rozuzlení domyslet podle svého. A někdy je to nakonec docela dobře. Je to řešení jednak rafinované, jednak trochu pohodlné, a někdy to může vzniknout autorovou bezradností.

Ale přece jen takový pěkný konec, rozuzlení... I když někdo může říci, že jednoznačné řešení nedává šanci fantazii. Překvapivé řešení je někdy riskantní, a navíc, taková pěkná, ale nečekaná katarze může být dokonce nebezpečná. Jak? Dvěma způsoby, čtenář nebo divák si své rozladění nenechá pro sebe, což může mít ekonomický dopad, v horším případě ho z toho „rozčilení může klepnout“. Poptával jsem se, ale o překvapení nestojí docela dost lidí. A to se nemusí týkat jen příběhů, ale i dávků. Leckomu se už totiž stalo, že jeho očekávání nedošlo naplnění, a tak se už v nějaké pozitivní překvapení mnohému vůbec nechce věřit.

A zvířata? Ani ta o překvapení moc nestojí, ale to usuzuji jen na základě pozorování. Ve volné přírodě jde téměř vždy o potenciální nebezpečí. Bouře, kroupy, vítr, vichr, vichřice, povodeň, zemětřesení... Nebo nečekaně se vyskytnuvší člověk. A nemusí jít rovnou o lovce, stačí motorista, popřípadě cyklista v lese. Ovšem i domácí zvíře zaskočeno nenadálou událostí, hlukem, tj. zejména nečekanou ránou, či pohybem, může i zaútočit, nebo utéci a zaběhnout se. Znáám snad jedině tvory, kteří si překvapení báječně užívali. Byly to kdysi naše dvě kočky. Bafaly na sebe v zatáčce za dveřmi, a ta, která se víc lekla, tu druhou přeskočila. Hm, ale to spíš byla jen hra „na překvapení“.

Nicméně už samo žití znamená nutnost počítat s překvapeními, s všemožnými záludnostmi vyskytujícími se v čase. A občas se člověk pěkně, a někdy až nepěkně lekne. Pak lze jen s nadějí doufat, že to dobře dopadne, a dojde na rčení „konec dobrý, všechno dobré“. Někdy i s postesknutím či vyjádřeným přáním, že ještě není všemu konec, že je ještě času habaděj. Někdy vznikne dojem, že je ho dokonce tak moc, že není třeba dbát na to, co se děje, a říci si, že prostě postačí zabít či zabíjet ten jaksi přebytečný čas s tím, že se tak dá možným překvapením vyhnout, anebo je aspoň pasivně přečkat.

Ale pozor, podle mě čas nelze zabít. Čas je jsoucno, a to zabít nelze, snad se možná dá vlastní liknavostí, pohodlností či nepochopením... poněkud přizabít. Ale co to znamená? Podaří se ho prodloužit...? Jenže ono mnohdy pozdržet řešení spíše znamená promarnit příležitost, tedy nevyužít šanci... Hm, a to by bylo docela škoda, ne?

Plastická inteligence

- Pamatuješ si, jak nám ve škole říkali, že nemáme říkat „umělá hmota“, že je to špatný termín? Že na té hmotě není nic umělého, je přece vyrobena ze známých surovin, ale má určitou charakteristickou vlastnost, tedy plastičnost, a tudíž je správný termín „hmota plastická“. Ano, dnes už říkáme jen plasty, a ten dávný obdiv k nim a naděje v ně vkládaná, že nahradí všechny přírodní suroviny, jako dřevo a kovy či sklo, už poněkud pohasly. Hm, nahradily je, ale kam pak s nimi?

- No, to si nějak nevybavuji, mně zase utkvělo, že nám říkali, abychom nepoužívali slovo formela, ale říkali plastelína, a to se mi vůbec nelíbilo. Mít formelu, to znamenalo něco formovat, tvořit, a to mě bavilo, i když jsem byla po tom tvoření trochu upatlaná. A snad právě proto se mi slovo plastelína nelíbilo, přišlo mi jako zvukomalebná připomínka oné nepříjemné upatlanosti.

K takovým vzpomínkám „na umělotiny“ jsme se dostali pod dojmem v poslední době často zmiňované umělé inteligence. Ale když je ona „AI“ - Artificial Intelligence také tvořena ze známých ingrediencí, a oplývá schopností se různým způsobem přeformovávat, proměňovat či všelijak ohýbat podle naprogramovaných zadání a podnětů, nemělo by se raději používat pojmu plastická inteligence?

Nejde však jen o termín, ale opět i o množství nadějí do té AI vkládaných. Není to třeba trochu i tím, že té lidské přirozené inteligence ubývá? Důkazů by se našlo, to ať si každý doloží sám. A že by nedostatek lidské inteligence, chytrosti nebo flexibility dokázal nahradit nějaký sofistikovaný prográmk? Jen aby to pak s tou plastickou inteligencí nedopadlo, jako s těmi plasty, a nezůstala jenom starost, jak se jí zbavit.

Tak tedy umělá nebo plastická? A nebylo by nejlepší, právě s ohledem na údajné široké, pružné a proměnlivé schopnosti AI hovořit o inteligenci amébní? Slovo amébní vychází z vlastnosti améb, česky měňavek, což jsou takové malé potvory, prvoci, kteří žijí ve vodě, v bahně, ale třeba i ve

střevech. No a podobně jako intelligence, ať už opravdová nebo umělá, mohou být prospěšné, ale i nebezpečné. Některé mohou vyvolávat různé nemoci, jako třeba měňavka čili améba úplavičná, z té může jeden dostat pěkný průjem.

- Á, tak asi právě proto se raději o té umělé inteligenci nehovoří jako o amébní, či měňavkovité, že? A plastická? To zase může vyvolat dojem až nevyzpytatelné tvárnosti, což sice víc odpovídá pravdě, ale vzbuzuje více obav. Ale uvaž, opustíme-li přívlastky, zbude jen to podstatné, intelligence, a k jejím základním charakteristikám patří schopnost myslet. Ovšem jak známo, myslet bolí...

Jak na ní...

*Hej vy, malí, velcí, tlustí, tencí,
že máte problém s inteligencí?
S nedostatečnou vlastní či umnou?
No tak dobře, zkuste to se šumnou!*

Vertikalita je nahoru i dolů

Pohled na vzdálený anebo blízký horizont, čili obzor, náhle naruší pohyb. Co to je? Vysoko ve vzduchu se vznáší pták, nějaký, nemusí to být zrovna orel nebo na jednom místě se třepotající poštolka. Může to být třeba skřivánek. A kde se tam tak najednou vzal? Vznese se ze země, a asi nevyletěl kolmo vzhůru. Kolmý start totiž není ptákům zrovna dán.

Pohyb vzhůru byl vždy vnímán jako něco žádoucího, zejména šlo-li o dým z obětní hranice. Pokud se dým válel při zemi, bylo to nedobré znamení, že oběť bohům, či Bohu nebyla přijata. Příkladem může být čoudící oheň Kainův. Bylo to znamení, že obětník má a upřednostňuje zájmy především přízemní a materiální, dalo by se možná říci horizontální.

Jenže ani on zřejmě netouží pouze po materiálním nasycení, ale jaksi tuší, že je ještě nějaké Něco nebo Někdo, koho je třeba mít na své straně. A tím jistě nemyslí jen rodiče, členy rodiny, komunity, nebo sousedy. Proč by jinak vůbec obětoval? No a kde bude ten další tušený? No přece někde tam nahoře, to je jasné.

Proto ta touha se trochu povznést, jako pták, jenže to není tak snadné, tak aspoň vyrazit na kopec, vystoupat na horu, a při té příležitosti si z odstupu uvědomit měřítko viděného. Jak je náhle to lidské snažení malé... Ale při přílišném vzdálení se, a to fyzickém i duchovním, může hrozit jisté odtržení, dokonce až závrať, vertigo, a pak přitažlivost zemská či přitažlivost horizontality může způsobit až zachvění a pád. Volný pád, tedy ten fyzický, probíhá rychlostí necelých deset metrů za vteřinu. A pokud jde o pád z výšin duchovního vzepětí, to bude asi ještě horší.

Závrať je velmi ošemetná, většinou nepříjemná a obávaná, ale někdy i paradoxně docela žádoucí, což například může potvrdit návštěvník, tedy já, před časem existujícího hudebního uskupení

Vertigo ska. Však ona i jazzová kapela Vertigo na možnou závrať vsadila. Avšak tento pocit může být omezující či limitující jako ve slavném Hitchcockově filmu stejného jména.

Pohyb vzhůru je podobně jako pohyb dolů podmíněn přitažlivostí, jednak přitažlivou touhou dosáhnout výšin, ale i obyčejnou přitažlivostí zemskou. S obojím si dovedou poradit ptáci. Pravda i hmyz, motýli, mouchy či třeba chrousti. Ale mluvmе o vyšších organismech. Například o andělech, a o tom, jak se pohybují v prostoru a čase.

- Ovšem tato témata, která jsi jen tak ledabyly nahodil, bys měl za trest zpracovat aspoň v rozsahu bakalářské práce s názvem Studia kulturně antropologické aviatiky.

Něčeho takového jsem se už ale zalekl... Možná jsem měl radši začít a i skončit tím, že pohyb ve vysokém plevelu informací a teorií jaksi omezuje pohled vzhůru, a tím zapříčiňuje ztrátu měřítka našeho konání a možná pak i hrozí ztráta smyslu života. Když ale pozoruji kočku, jak se mi nasoukala mezi klávesnici a monitor, tak si říkám, jak se zrovna jí daří jednoduše a elegantně zvládat horizontalitu. Na důkaz švihne ocáskem, přesune mi odstavec nahoru a dolů, a tím mi beze slov sdělí, že zvládá i vertikální, a že mi to ještě názorněji ukáže zítra na stromě, kde mi přitom předvede, že vertigo, tedy závrať, opravdu nemá.

- No vidíš, takhle už je to srozumitelnější, tak proč nejdřív tolik slov? A díky kočce jsi pochopil, jak moc ve všech případech pohybu, tedy nahoru i dolů, ale i při dlení nahoře či dole, záleží na samozřejmé eleganci.

Rýmovnice

*Skákací metr, mořeváhu a stříbrovnici
našli Jeníček s Alicí jednou na hranici
země, nad kterou svítil veselý Měsíček.
Jeníčku, mám hlad, nemáš ještě krajíček?*

O vděčnosti (ještě jednou)

Přemýšlím o vděčnosti, a jako první mi vytane na mysli vděčnost za to, že jsem spatřil strdimila, krásného lesklého zelenomodrého ptáčka, který vypadá skoro jako kolibřík, ale netřepe se tak. Strdimila jsem uviděl v Izraeli, v Samaří, u Jákobovy studny, kde před řeckým ortodoxním kostelem přeletoval mezi kvetoucími trsy aloe. Vyfotit si mi ho nepodařilo, opravdu to nešlo, byl na mě moc rychlý.

Zmíněné místo je podle tradice tím, kde se u studny potkal Ježíš se Samaritánkou a vedli spolu řeč o vodě a žízní a o tom, jak lze v přeneseném slova smyslu žízeň ukojit tak, aby ji člověk už nikdy nepociťoval. A Ježíš jí nabídl vodu živou, „vodu“ poznání.

Vědecké, tedy latinské strdimilovo jméno je *Cinnyris osea*. hebrejsky cufit, a to se dá přeložit jako nektarovník, což se pěkně odráží v němčině, Nektarvogel, ale odpovídá tomu i český název strdimil, vždyť strdí je medová plástev. Krásné jméno. Ale člověk nemusí cestovat tak daleko, aby mohl být vděčný, že zahlédl podobnou krásu.

Téměř stejně lesklý, hbitý a zelenomodrý je ledňáček (*Alcedo atthis*), kterého je možné uvidět u mnoha potoků a řek v Čechách, dokonce i v Praze u Vltavy. A toho se mi, na rozdíl od strdimila vyfotit podařilo, ale musel jsem si počkat. Až po dlouhých letech jsem se dočkal, a to na břehu malé zátoky na severním pobřeží Kréty. Sedl si na takovou kamennou římsu, ani ne pět metrů ode mě. Vyfotit jej třicetinásobným zoomem byla téměř hračka. Ani nebyl moc plachý, možná to byl ledňáček z Čech, ti na jih od nás míří, tedy jen někteří, již na konci srpna, a toto bylo v půli října.

Dost možná, že zaslechl mateřštinu a zasnul se při vzpomínce na Vltavu, Berounku či Červený potok. Kdoví? Takže po dlouhých letech mám konečně přes třicet snímků ledňáčka, a docela pěkných.

A to nemluvím o pozorování dalších ptáků, o konipasovi, rehkovi domácím nebo zahradním, konopkách, a tak bych mohl pokračovat.

Jenže spoustu dobrých a i krásných věcí člověk přijímá jako samozřejmost, jako něco běžného, až všedního. Mnohdy jen to výjimečně viděné, výjimečně obdržené, bývá důvodem k nějaké extra vděčnosti. A je takovou samozřejmostí třeba rodina? „*Kdepak, právě rodině jsem vděčný na prvním místě,*“ říká Josef. Exaktněji to formuloval Miloš: „*Jé, vděčnost, začnu ženami... Tak té mé, která mi odešla, jsem vděčný za to, že navzdory neutuchajícímu přívalu mých dobrých rad vychovala z našich dětí dva skvělé lidi. No a mé současné přítelkyni za to, že je. Mým dětem za to, že mě přijímají takového, jaký jsem. A Pepovi za to, že mě učí trpělivosti (nutno podotknout, že Pepa je kůň). Vesmíru za to, že mě tu nechává žít, a také za to, že mohu dělat, co mám rád, anebo že jsem se naučil milovat to, co dělám a co mám. Jako ty pampelišky, nad kterými nelze vyhrát a je třeba se naučit je milovat. A vděčný jsem i Petrovi Robejškovi, že zformuloval to, co jsem tušil, a teď už vím, že pomalé je lepší než rychlé; lokální je lepší než globální; tvář v tvář je lepší než elektronicky; a vlastní je lepší než cizí.*“

A vděčnost za zážitky přírodní pocitů je třeba Jindřiška: „*Jsem vděčná, když spatřím světlušku. Je to pro mě vždy vzácný okamžik, mám najednou pocit, že jsem v pohádkovém světě... Jako malá jsem viděla snad všechny pohádky se světluškami.*“

No a vděčnost za něco, co osloví srdce, tu pocítila Táňa při poslechu kantáty Johanna Sebastiana Bacha: Herz und Mund und Tat und Leben.

Trochu šireji se vyjádřil Jiří: „*Vděčnost? Za každý nový den, rodičům za příklad a klidnou výchovu, a to i náboženskou, a za strávené chvíle s nimi, to patří k tomu nejkrásnějšímu v životě.*“

*Mé ženě za hezké chvíle. A vděčný jsem také za úlovek *Lucanus cervus* (to je roháč obecný) s velkými mandibulami. A za blízkost lidí, se kterými si rozumím, ale i za neporozumění, která nás odkazují k tomu, že celou Pravdu nemáme jen my.“*

Není brzy takhle skončit? Ale je. Aby si právě nyní mohl každý doplnit další příklady sám.

Děkuji

*Děkuji chroustovi za inspiraci,
svalit se na záda, to nedá práci.
Bylo to za šera, to jsem se lekl.
Koukej, kam sedáš, mi konipas řekl...*

Hostem nejen v botanické zahradě

Botanická zahrada je prostředí uměle vytvořené, či dotvořené tak, aby se v něm dařilo všemožným rostlinám, a aby host mohl na malém území během chvilky navštívit zdánlivě pustou poušť nebo divoký prales, tu chladný sever, tu teplý jih. Ale do botanické zahrady kromě lidí občas přijde i jiný host, třeba myš nebo ježek, o ptácích a hmyzu ani nemluvě, a jako atraktivní doplněk bývá v poslední době do skleníků vypouštěn roj motýlů, tak charakteristických pro tropické prostředí.

A člověk, přestože zahradu sofistikovaně vytvořil, je zde hostem, podobně jako Stvořitel na zahradě zvané Země. Ovšem Bůh je všudypřítomný, na rozdíl od člověka, takže si nemůžeme být jisti, kde zrovna všudypřítomně je. Ano, těžko se to představuje. Možná ale právě v botanické zahradě a podobně i v zahradě zoologické to lze trochu pochopit, když zde je možné ze Sahary dohlédnout třeba do jihoamerického pralesa a z jedné strany je slyšet řev lva a z druhé strany šplouchání tuleňovo.

Proč chodit do botaniky nebo do zoo? Právě pro tu podobu se zahradou rajskou, kde je nenápadně instalováno všechno tak, aby to vypadalo, jako že si nikdo navzájem neškodí, kde nikdo nikoho neloví, i když, kus odosobněné flákoty k obědu masožravec přece jen dostane. Při návštěvě skleníku *Fata morgana* si skoro vždy vybavím grafiku Maxe Švabinského, jak pod velkými trochu obrostlými skalisky kráčí v zadumání Jan Křtitel a doprovází jej laň, liška a jezevec. A pak také vidím ilustraci Zdeňka Buriana k Robinsonu Crusoe, jak shlíží do údolí a jako slunečník si drží nad hlavou pěkný banánovníkový list. Tyto botanické a zoologické či výtvarné dojmy mohou docela dobře navodit představu ztraceného Ráje nebo jakéhosi idylického světa.

Do botanické zahrady či do zoologické zahrady se platí vstupné, ostatně ono dostat se do Ráje, to také něco stojí. V těchto pozemských zahradách si lze užít iluze řádu a míru, jen pozor na to, že po návštěvě je třeba si uvědomit, že se člověk zase vrací domů, do práce, do svého města či vsi, a na definitivní stěhování je ještě čas... Tedy, zatím jsme hosty zde. A je docela fajn, když to zde aspoň chvílemi připomíná ráj skutečný...

Například jsou místa, kde se daří hospodařit tak, aby krajina byla krásná, skoro jako zahrada, kde nejsou nekonečná pole, ale i kvetoucí louka, rybník, tůň, meandrující potok, sad s ovocnými stromy, a podél cest stromořadí. Na křižovatkách cest pak lze spatřit boží muka, skoro jako připomínku muk lidských, co to stojí úsilí takovou krajinu vytvořit a pak ji ubránit.

Vyhnání ze zahrady

*Ted' nás čekají jen obyčejné lidské radosti,
zapomeň, Evo, na nektar a šunku od kosti...*

*Jist bobule, žvýkat zrní, občas si líznout medu,
a nekoukej, do listí se ještě oblíct nedovedu...*

Ticho

Přemýšlím o tichu a tu se mi vybaví nedávný dojem ze slunečnicového pole, kde bylo slyšet pouze jemné bzučení včel a čmeláků. Možná včely bzučely, že se slunečnice otáčí za Sluncem. Ano, otáčí se, ale nikoli každým dnem, jako já hlavu svou za tebou... Slunečnice se otočí jen jednou, a tak zůstane po celou dobu svého žití. Každému, kdo by si to chtěl ověřit, doporučuji zajít nebo zajet se podívat na slunečnicové pole při západu slunce. Sluníčko na květenství slunečnic svítí zezadu. Jsou totiž otočena „tváří“ k východu, aby všechny drobné kvítky tvořící toto květenství zachytávaly první paprsky sluneční a stíhaly připravovat nektar a pyl pro včelky.

Pozoruji slunečnice a říkám si, to je ono, proč se neustále točit. Najít tu pravou polohu, správný směr, a pak zaslechnout i zažívat ticho. Slavíci přestali se svými písněmi už tak před měsícem, ale i nyní občas zazní všelijaké zašvitoření a začírikání či šelest v trávě, jak vyskočil zpod nohy poutníkovy zajíc. Pravda, zdálo se občas ozve, jak někdo podřadil a sešlápl plynový pedál... a to má být ticho?

Chvillemi ale opravdu v krajině není slyšet (téměř) nic. Úplné ticho totiž v normálním prostředí prakticky neexistuje. Ostatně o tichu se mluví, když hladina zvuků či šumu nedosáhne ani deseti decibelů. Nicméně vnímat chvíli klid či ono ticho, to je jako hledět na čistý papír a čekat, než se na něm objeví slova, věty nebo noty. Ticho je tehdy, když lze zaslechnout zašustění šatů, spadnutí jehly, či zakašlání v hledišti v očekávání, že teď, teď to přijde!

Ozvou se tiché tóny houslí, trochu nesmělý trylek, nebo v přírodě zabzučení prvních včel, které míří po ránu na slunečnice. Anebo k večeru na rozvíjející se květy pupalek. Je třeba se trochu přikrčit a tiše čekat. Anebo si vzpomenout na Čtyři věty pro smyčcový kvartet Gideona Kleina z roku 1938,

Andante, Allegro, Largo... to je možné ještě ticho vnímat. A pak Vivace! Bez kouska ticha nelze vnímat nic, ani krásu slunečnic.

Ticho je čekání na hlas, na podanou ruku. Na ruku, která píše na tabuli, anebo také třeba na zeď: Sečteno, zváženo, shledáno lehkým... (mene, tekel, ufarsín). Ano, útěšná slova, libostná melodie i slova varování přicházejí z ticha... Zatím slyším šepot: „Čekej.“

Tiše, tiše poslouchajme...

*V nočním tichu kapky deště
slyším, slyším, nespím ještě.*

*Nebo se mi to jen zdálo?
Dobrý sen zas není málo.*

Tichá noc

Noc může být všelijaká, třeba klidná, větrná, plná deště; nejlepší možná byla ta „tichá“, jaksi ničím nápadná, a přesto to byla přesvatá noc, (kdy) v spánku svém dýchá zem, půlnoc odbila, město šlo spát... jak přebáslil známou německou koledu Stille Nacht, heilige Nacht, v roce 1968 Václav Renč.

Kdo zažil krušný rok 1968, a zaslechl, popřípadě si zazpíval tento Renčův text, možná ho zasáhl také podobně jako mně. Jak ve chvílích, kdy naděje na nějaké svobodné nadechnutí se pohasla, působil zejména tento verš „...vstávej lide můj, tmu z očí střes, v městě Betlémě Bůh zrozen dnes...“ A i v následujících letech a vlastně i dnes se z boží perspektivy jeví záhodno setřást tmu z očí.

Tma, která znemožňuje vidět vstup a výstup, začátek a konec, perspektivu, obrysy předmětů, je nebezpečná životu časnému, ale zejména asi životu věčnému. Tmu v místnosti lze zaplašit lampou, na silnici taktéž, popřípadě reflektorem. Ale tmu duševní? Lze ji opravdu setřást z očí? Třeba jen tím, že oči zavřu a podívám se na realitu vnitřním zrakem, pokusím se nazřít realitu bez perspektivy.

To znamená bez vnímání zdánlivé velikosti malého problému který je nablízku, či zdánlivé maličkosti velkého problému, který je, zatím, téměř v nedohlednu. A na takovéto zamyšlení a třesení je dobrá právě tichá noc, či Tichá noc.

O ceně dějin a trochu i o Ezopovi

Co jsou dějiny? Že by jen události, které se staly? Snad skoro všechno, co se kdy událo, již bylo popsáno, ale popisuje se znova a znova, jen vždy z trochu jiného pohledu, aby se vyvodilo, že ono to všechno mohlo být trochu jinak. A možná i proto, aby se našlo vysvětlení pro to, co se děje nyní.

Říká se, že z dějin se dá poučit, ale přitom je zřejmé, že o nějakém poučení z dávné i nedávné minulosti, se moc hovořit nedá. Má tedy takové bádání a poznávání cenu?

Nejspíš má, když se objevují stále nové směry historického zkoumání, která se zaměřují třeba na vliv měnícího se podnebí na dějiny, mluví se o dějinách oblékání, o růstu blahobytu a proč, o pokroku v poznání přírodních zákonitostí. Přitom se zdá, jakoby trochu stranou stranou bádání zůstával pohled na jaro, léto, podzim a zimu. Na stále se opakující rození mláďat na jaře, na zpěv ptáků, na podzimní říji, na to, jak samečci usilují o samičky, a kdo a jak pečuje o mláďata, a jak je připravuje do života. To je samozřejmé? Přitom takovéto zkoumání „samozřejmého“ cenu má, a to nikoli nulovou.

Pro lidi v Evropě i na ostatních kontinentech bylo takovéto poznání nutné k zajištění obživy, a tudíž důležité k přežití. Dějiny byly vykládány formou příběhů plných naučení, jak se vyhnout rizikům z narušení přirozeného řádu věcí a lidských a společenských vztahů. Takto použitelný výklad dějin lze najít ve starém Egyptě, blízkovýchodních kulturách, Indii, Číně, a souvisle až do počátku letopočtu ve Starém zákoně, sepsovaném v Izraeli. Nicméně i z těchto pramenů vyplývá těžká poučitelnost anebo i použitelnost lidí.

Blízko jasnému a docela stručnému výkladu lidského konání má řecký Ezop (Aisópos), autor proslulých bajek. Žil někdy v 6. století př. Kr. a své krátké didaktické příběhy ze života zvířat, tedy v poněkud personifikované, lidi připomínající podobě vyprávěl, kudy chodil. Ty pak byly, zřejmě až po několika staletích, podle ústního podání sepsány. Dějiny to nejsou, ale poučení přinášejí ažaž.

Ezopovy příběhy, spíše bajky, jsou tak názorné, že nepotřebují výkladu. Třeba bajka o netopýrovi, šípkovém keři a potápce. Ti tři se spřátelili a zatoužili spolu podnikat. Půjčili si na svůj podnikatelský záměr spoustu peněz a vydali se koupennou lodí za štěstím. Na cestě je však přepadla bouře, ztroskotali, a zachránili jen holé životy. Netopýr, který před tím létal ve dne, se od té doby skrývá před věřiteli a létá jen v noci, šípkový keř se pokryl trny, které dříve neměl, a potápka se marně potápí hledajíc ztracený poklad.

A mají dějiny vůbec nějaký, dosud neobjevený, smysl? Mají, velké i ty malé, kterými lze třeba začít a snáze si uvědomit poučení. Třeba to, že se člověk nemá chlubit cizím peřím, jako Ezopova kavka. Té se zdálo to její vlastní málo atraktivní, a chtěla obstát v soutěži o nejkrásnějšího ptáka se ozdobila cizím peřím. Jenže když ho pak ostatní ptáci chtěli vrátit, vyškubali jí v tom kalupu i to její...

Jenže když ona touha dobrat se kdejakého „proč“ a „kdy to začalo“ je tak velestará... Prostou, ač možná nejlogičtější odpověď lapidárně formuluje Hana Frišenská Štarková v knížce Každému jeho Izrael: „*Vždycky všechno důležité začíná dávno před tím, než se to stane.*“

Bajku? Ne, haiku!

Pan Tošiba v lese uviděl majku:

To by byl brouk na japonskou vlajku!

Nevinný

U soudu je to zdánlivě jasné, kdo je označen jako nevinný, ten se přece souzeného zločinu či přestupku nedopustil. Rozhoduje o tom soudce, soudní senát, porota, ale ať už je to tak nebo tak, jde o rozhodnutí soudu. Avšak, a asi nejen z detektivek, je zřejmé, že to nemusí být tak jasné, že se někdo něčeho dopustil, a on se nedopustil. Popřípadě se ví, že dopustil, ale nepodařilo se mu to dokázat. Takže kdo je doopravdy nevinný?

Hm. Pojem „nevinný“ mají ráda média, zvláště když je zájem expresivněji popsat čin nějakého přestupníka a představit ho nepřímě jako zločince. Například řidič přejel „nevinného“ chodce. Řidič nemusí být v pravém slova smyslu zločinec, zpravidla jen zanedbal své povinnosti, jel nepozorně, nedbal dopravního značení, měl podhuštěné gumy, nefungující brzdy apod. A jak byl chodec „nevinný“? Byl mravně bezúhonný? Nic neukradl, nikoho nepodvedl? Nebo nevinnost spočívala jen v tom, že se na onom místě náhodně vyskytl? Anebo se někde motal, i když mohl vědět, že jde o nebezpečné místo?

Používat pojem nevinnost či nevinný by se mělo jen v odpovídajících souvislostech, nejlépe když se mluví o malých dětech, novorozencích, anebo také o mláďatech, koťatech, štěňatech, kuřátkách a dalších ptáčatech. Ano, u mláďat lze oprávněně předpokládat, že se ničeho špatného nedopustila. Pravda, při pozorování kukaččího ptáče v hnízdě, dejme tomu sýkorek, může člověk poněkud znejistět. Tam se to kukaččí nevinátko chová jako nemilosrdný uzurpátor, ba zabiják. Jenže copak je možné aplikovat lidská měřítka na zvířata?

Zvířata přece nemají lidský rozum, mají svůj rozumek, to ano, a jednají podle něj, čili podle lidských měřítek se zvířecí nevinnost těžko posuzuje, a proto je asi na místě raději říci, že jsou nevinná, i když se z pohledu člověka někdy dopustí něčeho lidsky zavrženíhodného, třeba někoho pokoušou nebo dokonce snědí. U takových není jisté, že to nebudou opakovat. A co potom?

Nevinnost... například v Itálii je dost časté příjmení Innocenti, což znamená Nevinný, a má to zřejmě původ ve středověku. Toto příjmení většinou dostávali sirotci či nalezcenci, kteří našli dočasný domov například v Ospedale degli Innocenti ve Florencii. Tedy ve Špitálu nevinátek neboli v Sirotčinci. Ano, nevinné děti...

Inu, nevinnost je téma, o kterém se dá hovořit z více hledisek, a ne vždy se dojde jasného stanoviska. Není to trochu proto, že sami nejsme až tak nevinní, jak si o sobě myslíme? A k tomu všemu dodal Láďa, se kterým jsme toto téma probírali: „Pozor, nevinný je vždy potenciální pachatel.“

Tak. Howgh.

Kešet, to je duha

*O duze, znamení smlouvy a naděje,
o tom, že smutný se nakonec usměje,
přemýšlím. Zatím déšť všechno zaleje...*

Potrhllost

Nuže, potrhlost....*„Ach, co je zase tohle za pojem, není to už dnes trochu zastaralý výraz pro, dejme tomu, bláznovství, ale vlastně asi ani to ne, tak pro občasné vybočení z normálu, připustíme-li, že nějaký normální člověk vůbec existuje?“* - Takhle by se někdo mohl ošít při vyslovení pojmu „potrhlost“.

A na to já odpovím, ano, je to tak, jenže, jaký termín pro ono zmiňované občasné a dočasné vybočení z normálu použít? Může to být hravost, zejména při pozorování, jak si hrají a pokoušejí se i okolí kořata, mladé vrány nebo kavky. Potrhlostí se může mínit také jakási pomatenost či ztřeštěnost, také bláznovství či ukvapenost nebo zbrkllost. A tak dále. Nicméně, domnívám se, že potrhlost je trochu tím, trochu oním, nicméně vyjadřuje jistou nevyzpytatelnost v chování a tudíž i jistou nebezpečnost, a to i společenskou.

Na rozdíl od člověka vlastně zvířata potrhlá nejsou, maximálně jsou hravá, to ano, ale jinak reagují na všechny podněty adekvátně, kromě chvil, kdy se setkají s nepředvídatelným jevem, na který ještě neví, jak zareagovat. Třeba když se zastaví uprostřed silnice ve světle reflektorů, a „nepočítají“ s rychlostí blížícího se nebezpečí. Pravda, psi a kočky žijící v domech blízko silnic se to ale většinou naučí. Bohužel rozhodně ne všichni.

A právě pro absenci potrhlosti si, domnívám se, lidé pořizují domácí zvířecí společníky, kočky, psy, ptáčky, hady, želvy apod. Samozřejmě i z jiných důvodů, ale tento lze považovat za dost zásadní. Nebo?

Potrhlý, tudíž ve svých reakcích a jednání nevyzpytatelný člověk, je vnímán jako nebezpečný. V důsledku i sám sobě, ale především pro společnost, zejména pro ty, kdo vládnou. Ovšem mnozí jsou tak označováni pro své nové či prostě jiné myšlenky. Své by o tom mohli vyprávět starozákonní proroci, jak byli pro své výroky a činy pronásledováni. Nebo někteří staří řeční filosofové. Ale u proroků novodobých, i těch novodobých filosofů, není často jasné, kterému pánu slouží.

A pak je ještě možný jeden pohled na potrhlého, při bližším zkoumání se může zjistit, že jde o potrhlost zdánlivou.

Připustím-li rovnítko mezi potrhlostí a bláznovstvím, vybaví se mi Erasmus Rotterdamský a jeho s oblibou citovaná kniha Chvála bláznivosti. Podle Erasmem citované žertovné chvalořeči bohyně Bláznivosti stojí za veškerým pocitem lidského štěstí právě jisté bláznovství a lidská pošetilost. Co s tím? Ano, v lidském konání je mnoho pošetilství, potrhlosti čili bláznovství, a to všechno lze přežít jen s velkým smyslem pro humor, žert, vtip.

Nic proti občasnému vybočení z normálu, ale pozor, jeden potrhlý může změnit běh dějin, v dobrém anebo ve zlém. Takže se přece jen vyplatí přistupovat k takovým jedincům trochu obezřetněji.

Už to vím, aneb výklad snu

No tak dobře, já ti to tedy povím, říkám kočce, která si sedla naproti mně s otázkou v očích. Bude to dialog a chvílemi monolog:

- Jé, to je tesařík, nádherný, červený. Takové krásné uši jsem ještě neviděl. A je v pavučině! Počkej, zachráním tě!

V tu ránu sebou začal tak mrskat, až spadl na zem a... přejel ho sekačkou muž, kterého jsem si prve nevšiml.

- No teda, vy jste ho snad zabil!

Překvapeně se díváme oba, i onen brouk tesařík. Žije, vydechli jsme, i ta dívka, kterou jsem zachránil chvíli před tím. Ale tesařík přece jen došel úhony, neměl už uši.

- Vy jste mu je usekl, teď bude jako ten člověk z knížky!

- Pantáta Bezoušek?

- Ne, Pierre Bezuchov.

- Vojna a Mír? Vy jste to četl?

- Já? Ne. Ale trochu znám obsah. Brali jsme to ve škole. Čtyři díly, čtyři svazky, kdo by to četl? Podobně jako Prousta Hledání ztraceného času. Ostatně to je teprve slov.

Tesařík se poněkud udiveně vzdálil, v podstatě nezraněn, hmyz dokáže snadno postrádat periferní tělní součásti.

A dívka se na mě podívala a řekla: Takhle dopadne každý, koho zachraňujete?

Když jsem se probudil, sen jsem si honem zapsal. A pak jsem se pokusil představit si rozhovor s psychiatrem, psychoterapeutem či vykladačem snů:

- Co jste naposled spatřil před usnutím?

- Červenou dřevěnou tužku.

- Co tesařík, červený tesařík?

- To je můj docela oblíbený brouček, tesařík dubový, těch míváme ve světnici u okna plno, když se na konci zimy líhnou ze dřeva, co přineseme na topení. Ale tenhle byl větší.

- Jaké měl uši?
- Takové jako oslík.
- Oslík?
- Včera odpoledne jsem se s oslem potkal tváří v tvář, teda s oslicí Boženkou.
- Máte rád lidi?
- Celkem ano.
- A zvířata? Hmyz? Zachraňujete je, když si myslíte, že jsou v problémech?
- Ano, třeba topící se včely, ale i vosy... Pavouky mám rád...
- A dívky?
- Poslyšte, jestli narážíte na tu ze snu, tak to nebyla dívka, ale mladá žena, kterou jsem viděl u stolu v restauraci s takovým starým... vypadal jako mrzout. Bylo mi jí líto.
- A co vám řekla ta snová, cítíte, že to pro vás může mít nějaký význam? Nějaké posláání?
- Připomíná mi to styl mé ženy.

V ten moment se podívám na mou věrnou posluchačku, kočku. Upřeně na mě hledí, ale co to? Ona se směje. Ona se mi směje!

Nejspíš ještě musím dodat, že už vím, proč jsem měl v hotelovém pokoji na nočním stolku připravený blok a červenou tužku. No přece na zapisování snů.

Í-á, í-á

*Ptám se osla: Proč máš dlouhé uši?
Bych líp slyšel. A navíc mi sluší!*

Spoustu věcí důležitých pro život jsem se naučila na pastvě...

Tuhle větu jsem zaslechl z rozhovoru dvou žen. Připomenulo mi to před časem populární knížku Roberta Fulghuma, jejíž titul zní „Všechno, co opravdu potřebuju znát, jsem se naučil v mateřské školce“. Hm, já jsem do školky nechodil, přesto jsem přijal za vlastní mnohé, co tam Fulghum zmiňuje. Například že je dobré se umět o všechno podělit, nikoho nebít, splachovat po sobě a mýt si ruce před jídlem. A také jsem pochopil, že rybičky, křečci či morčata jednou umřou, no a že my konečně také, a tak dále. Kde všude ale dítě potřebná moudra pochyťá?

Mně se zdá, že hodně jsem pochopil od prarodičů, od venkovských příbuzných, či od prázdninových kamarádů. Při pobytu v přírodě či na venkově se člověk, i ten malý, leccos dozví o společenských vazbách, ale i o vědách, třeba o biologii, chemii, matematice, psychologii i o vztazích ke zvířatům. Jako předškoláka mě nevýslovně těšilo držet v náručí králíčka, kuře nebo kotě. A dodnes si vybavuji, jak mi bylo smutno, když jsem byl svědkem posledních dnů čuníkových. Vzpomínám si na krásné oči koně či krávy. Ale v ten moment už zase připoutal mou pozornost pokračující hovor oněch žen:

- Vážně na pastvě? Zeptala se ta druhá.

- Ano, jako malá jsem jezdívala k příbuzným do podhůří Šumavy, na celé prázdniny.

- A to jsi skutečně chodila pást?

- Nejdřív mi svěřovali jen kachňata a housata. Aby se proplavala v potoce. Až později jsem chodila pást krávu. Ale ne sama, s dětmi ze vsi. Každý měl jednu nebo dvě na starosti a vyháněli jsme je na pastviny pod lesem. A kromě pasteveckých dovedností, jsem se naučila péct brambory v popelu a opékat houby na klacku. Prý to byly syrovinky, ale mám dojem, že jsme si pekli i holubinky. Také jsem se tam naučila kouřit. I když tuto „dovednost“ už dnes nepraktikuji.

- A ty pastevecké dovednosti?

- Hlavní je nedovolit kravám utéct do jetele, aby se nenadmuly. A že je lepší jít před krávou, protože když jdeš za ní, tak zrychluje. A také umět odhadnout čas, kdy jít domů, tedy si včas přestat hrát a v pravou chvíli s krávami vyrazit domů, na dojení. Hlavně aby se nerozhodly jít samy. To se pak rozběhnou jako divoké a mohly by si ublížit. Jednou se nám to stalo, byly doma dřív než my, a za to nás opravdu nikdo nepochválil.

Přestávám poslouchat, propadám se do vlastního dětství a připadá mi, že se mi před očima odvíjejí i podobné vzpomínky. Na dny na travnatých stráních, na východy a západy slunce, na charakteristické zvuky vesnice, kokrhání, kvokání, štěbetání vlaštovek či jiriček pod střechou, řehání koní, syčení hus a zahrabání kopytem ve stáji.

A vzpomenu si na starého „strejčka“, se kterým jsme hledali, kam slepice zanášejí, a který mě, mimo jiné, naučil pít syrová vejce.

Ano, spoustu užitečného pro život jsem se dozvěděl i bez školky, ano i ve škole to ano, ovšem i mimo. Sám o sobě, o mých dětských společnících i o dospělých, no a také o světě zvířat. Dnes o tom všem přemýšlím s odstupem, a vidím a chápu leccos i trochu jinak.

Na pastvě (kol haolam)

*Dřít na stráni ve stínu stromů,
přichází večer, je čas jít domů.
A Dobrý pastýř řekne: Ano, nejsi sám,
až vyjde první hvězda, tak tě zavolám.*

Jeruzalém, asi roku 33

„Pořád jim říkám, neryjte do dlažby, neryjte do dlažby, u hromovládného Jova! Jova? Nejsem si jist, že Jova,“ mumlal Pontius Pilatus, pátý prefekt Judey při inspekci jeruzalémského vězení. Hleděl na jakési bludiště vyryté v měkkém místním kameni, ze kterého je vyskládaná dlažba.

Setník mu vysvětloval, že si takhle krátí dlouhou chvíli službu konající vojáci. Není to bludiště, ale hrací deska pro Rotu, po které se posunují kameny. Sám Pilát si najednou připadal jako kámen, kterým posunují jiní a tušil, že hra brzo skončí. Kvůli tomu problému s tím Ješuu. Však mu jeho Prokula říkala, aby dal ruce pryč od toho spravedlivého. A měla pravdu. Jenže on si jen umyl ruce, a nenašel odvalu se postavit Sanhedrinu, těm mazaným Židům. No a ten jejich Ješua prý nakonec vstal z mrtvých. Hm, bludiště, jak z něj ven?

Venku je takové takové ticho. Po tom odporném křiku: Ukřižuj, ukřižuj ho, si vážil ticha. Zase se zadíval na dlažební kámen, ne nenařídí ho vyměnit, třeba tu zůstane, až on bude už dávno kdovíkdě. Jestlipak se ještě někdy podívá do rodných Abruzz, do Itálie? To šumění pinií na dohled od moře, cvrkot cikád. Po tom se mu stýská. Prý jsou cikády moc hlučné. Nejsou. Naplňují prostor. Ano, díky této vzpomínce si uvědomil smysl existence. Vždy existuje řešení, jen v to uvěřit.

Prokula uvěřila. Spravedlivému. Nebo ve Spravedlivého? Najednou začalo být Pilátovi zima, odněkud tu táhne: *„Ven, ven z tohoto stínu na slunce. Jak se tuhle zatmělo, když Ješua vykřikl, než zemřel. A pak zase slunce vyšlo a on třetího dne vstal z mrtvých... Kde asi je to jeho království, když říkal, že není z tohoto světa? Přijď, modlí se jeho učedníci, ale dodávají: buď vůle tvá. V tomhle snad ti farizeové viděli to rouhání? Že by měla být boží vůle víc, než vůle císařova? No a co, s tím přece souhlasím i já,“* pomyslel si a vyšel ven do prudkého slunce Judey. Setníkovi, který jej provázel jen pokynul na pozdrav a na tabulku vyryl do vosku vzkaz Prokule, že je už na cestě, a svěřil ji běžci. Už se těšil domů.

Epizodické děje

Co se událo ráno, co bylo k snídani, to je v poledne zapomenuto, a večer? Večer si stěží vybavíš, co bylo k obědu. A za týden dát dohromady jídelníček předchozího? Vzpomene se na výborný tatarský biftek v pondělí a na častou pastu, či opečené brambory s vejci a anglickou slaninou od našeho řezníka. Všední věci? Jsou to epizodní kulisy epizodních dějů, které se slévají v paměti do proudu jistého vědomí či povědomí o tom, co se stalo. Občas něco vytane na mysl, občas něco vylovíš, a vybaví se třeba ta pasta s tuňákem a sklenka vína.

Tak je tomu i s „velkými dějinami“ a člověka mnohdy napadne, jaký to všechno má smysl? Smysl lze pochopit asi jedině tehdy, když si pozorovatel uvědomí, že jde o sled dějů přetržitých, které mohou navazovat, ale nemusejí, a jsou vysledovatelné občasné remise, které nakonec přece jen umožní pochopit, že „to“ vede k nějakému cíli nebo rozuzlení.

- Proto je taková obliba filmových minisérií, seriálů, čtení na pokračování, tedy příběhů protahovaných a rozdrobovaných, kdy je zápleтка rozuzlena či vyřešena až na konci?

- Možná je tím zároveň i oddalován strach z konce? Já, člověk, bych rád našel v dějinách či v životech velikánů aspoň jeden jediný úsek, kdy všechno fungovalo, všem se dařilo, měli se rádi. Jenže tak to nebývá, protože ten obávaný konec nepřichází v pravý čas. To jenom v pohádkách. Saň poražena, princezna zachráněna, svatba se chystá... A pokud nezemřeli, žijí tak dosud... Proto mají lidé tak rádi pohádky?

- Pohádka, lidová pohádka, nikoli pohádka moderní, většinou pracuje s pojmy jako dobro a zlo, láska, spravedlnost, lakota, štědrost, milosrdenství, odměna či odplata. A vítězí láska, dobrota, milosrdenství, štědrost i odpuštění a to jsou přece boží vlastnosti.

- Dnes by jeden řekl, že se s jakousi boží existencí dá smířit, až na konci, kdy se obecně doufá, že kromě spravedlnosti bude Bůh chápavý a milosrdný. A také všemohoucí. Ale přiznat mu existenci a aktivitu na samém počátku, jak při stvoření světa, tak při zrození duše, to by znamenalo uvědomit si, že bych měl umět slyšet či číst jeho sdělení adresované mně.

- Ale jak se Bůh může klidně dívat na zlo bující na světě? Proč nezhubí ty, co ho neposlouchají a páchají zlo, vždyť je přece všemohoucí, ne?

- A jak můžeme vědět, že se dívá klidně? I v pohádkách bývá spravedlnost, dobrota a milosrdenství odměněna až nakonec! Každý má svobodnou vůli, může se rozhodnout pro dobro anebo zlo. Ovšem umět je rozpoznat, to někdy bývá problém, proto má člověk svědomí, které, pravda, se dá potlačovat. A na epizodách, na dějích přetržitých a znovu navazovaných, na opakování dobrého i zlého, na dobrých a zlých koncích jedinců, králů, diktátorů, prezidentů, je možné doložit marnost lidského konání bez naslouchání svědomí.

- No, tak to je takových pouček, že jsem z toho jelen, popřípadě laň. Tak nějak stručněji!

- Ano, sklopit zraky a asi méně mluvit. A možná, zkusit si něco zazpívat, anebo si nezazpívat a třeba se zasnít při muzice beze slov. Například... Gadi Stern klavír, David Michaeli basa, Matan Assayag bicí. Vzpomněl jsem si při ní na Alberta, který před časem na setkání spolužáků v Zoo Plzeň pravil, že poslední dobou nejraději poslouchá ticho. Jenže hudba těch tří, kteří si říkají Shalosh, a shalosh je hebrejsky tři, tedy není ani trochu tichá, to je pravda, ale efekt má tak zvláštně podobný, aspoň mně se to tak zdálo... To byla dobrá epizoda.

Obsah

V bludišti pojmů (místo předmluvy).....	3
V bludišti vůbec.....	4
Měl byste se víc věnovat snění, pane Wormolde.....	5
Vzduch je tekutina.....	5
Teorie má mezery, hmota dutiny.....	6
Apoteóza hypotéz.....	7
Nejen o aerodynamickém paradoxu.....	8
Teorie míjení.....	9
Pozorování vos.....	10
Pozorování mouchy.....	11
Pozorování vlaštovek.....	12
Nejistota.....	13
Pár slov o zmatení jazyků.....	14
Okno, do světa oko.....	15
Pojem.....	16
Myslím, tedy nevím nic?.....	17
Omezenost? Omezenost.....	18
Behemót se koupal v řece.....	19
Havran a kavky.....	20
Divadlo pro neplatící diváky.....	21
Čím složitější nástroje, tím větší riziko.....	22
O kostlivci ve skříni a v muzeu.....	23
Trpělivost.....	24
Vděčnost.....	25
Věrnost.....	26
Jak zkamenět v Brdech?.....	27
Ve stínu obrů.....	28
Aktualizovat a vyhynout.....	29
Radost.....	30
Jak přizabít čas.....	31
Plastická inteligence.....	32
Vertikalita je nahoru a dolů.....	33

O vděčnosti (ještě jednou).....	34
Hostem nejen v botanické zahradě.....	36
Ticho.....	37
Tichá noc.....	38
O ceně dějin a trochu i o Ezopovi.....	38
Nevinný.....	40
Potrhlост.....	41
Už to vím, aneb výklad snu.....	42
Spoustu věcí důležitých pro život jsem se naučila na pastvě.....	44
Jeruzalém, asi roku 33.....	45
Epizodické děje.....	46

Obraz bludiště naznačuje, že cesta k cíli je spletitá, ale existuje. Ovšem pozor na slepé cesty.

Všem čtenářům děkuji za trpělivost, a také mým blízkým a přátelům a kamarádům, kteří mi byli inspirací a pomohli připomínkami nebo odbornými radami. Komu jsou některé texty povědomé, tak ten se nemýlí, některé vyšly ve Zvířecích zprávách anebo v časopise Naše kočky.

Jestli se vám knížka zalíbila, pošlete ji přátelům a kamarádům. Kdyby z ní chtěl někdo něco citovat, proč ne, ale prosím uvést autora.

A pak mi třeba také můžete napsat na dubenjsf@gmail.com.

V bludišti

Josef Duben

Foto na obálce J. D. Vztahuje se k povídce Jeruzalém, asi roku 33

Dopsáno v prvních dnech podzimu roku 2023

Náklad virtuální, tj. neomezený, vydání první

Jde o mou 16. knížku, přičemž 8 vyšlo papírově: Začněte Aprílem, O (ne)ctnostech, Zvíře polidšťuje, Zvíře má jiný čas, V půli cesty, 2113 Román(ek) z budoucnosti, Damani útočí? a Zvíře mluví tiše. Dalších 8 už tímto způsobem, a to: Za sto let a jeden den, Věřím v kočku a život věčný, Hoax o konci světa, Čekání na vítr, Vytržené listy, Byl večer a bylo jitro, den pátý, Perspektiva a nyní... V bludišti.